

Daniel Lyčka

Zaniklé stavby lednického parku

Studie popisuje zaniklé stavby v lednickém parku, které vznikly podle plánů architekta, vynálezce a knížecího stavebního ředitele Josefa Hardtmutha za vlády knížete Aloise I. Josefa a Jana I. Josefa z Liechtensteina a které symbolizovaly určitý módní trend odrážející měnící se dobu. Stavby nesly prvky antiky či Orientu a společně s krajinářskými úpravami vytvářely obdivuhodné dominanty i zákoutí pro odpočinek šlechty procházející se parkem...

Obsah samotné práce vychází primárně z dobové literatury, která je doplněna o poznatky současného bádání. Jde o první krok k hlubší studii jednotlivých zaniklých staveb daného parku bez podrobnějšího popisu vývoje samotných lednických zahrad.

Chrám Múz (Der Muzentempel)¹

„Das Gebäude der Orangerie endigt sich mit einer Ueberraschung, die der Reisende schwerlich erwartet; eine Thüre öffnet sich und man befindet sich in einem schönen Saal, dem man den Nahmen des Musensaal gegeben hat. Es ist eine weite Halle, aus zehn Säulen zusammengesetzt, die einen Giebel tragen und das Vordergebäude von dem Tempel der Musen bilden.“²

Těmito slovy popisuje návštěvník na počátku 19. století stavbu nazývanou Chrám Múz či Letohrádek umění, stojící v místech dnešního lednického palmového skleníku – kde se dnes nachází socha lva, který svírá původní erb rodu Liechtensteinů, a socha vlka s erbem rodu Kinských. Chrám tak svojí dominantní polohou umožňoval výhled na vzdálenou oboru a Janohrad (*Hansenburg*).

¹ Srov. CHIMANI, Leopold: Vaterländische Unterhaltungen. Ein belehrendes und unterhaltendes Lesebuch zur Bildung, des Verstandes, Veredlung des Herzens, Beförderung der Vaterlandsliebe und gemeinnützigere Kenntnisse für die Jugend Oesterreichs. Theil IV, Wien 1815, s. 84.

DEUTSCH, Eduard: Führer durch Brünn und Umgebung. Zum Gebrauche für Einheimische und Fremde, Brünn 1865, s. 127.

H[ADERER], J[ohann?]: Die schönsten Bauten und Gartenanlagen Seiner Durchlaucht des regierenden Fürsten Johann von Liechtenstein, Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst, roč. 1829, 9. März, s. 147–149.

HÄUFLER, Joseph Vincenz - FEIL, Joseph: Schilderung von Eisgrub, Feldsberg und deren Umgebungen. Nebst einem Wegweiser und Plane auf Stahl mit 17 Ansichten und einem Panorama an dessen Rande, Wien [1840], s. 24.

HEINRICH, Albin: Der Brünnner Kreis im Markgrathume Mähren, Wien 1840, s. 38–40.

KUSÁK, Dalibor: Lednice/Valtice, Praha 1986, s. n.

SARTORI, Franz: Die Burgvesten und Ritterschlösser der österreichsten Monarchie. Nebst der topographisch-pittoresken Schilderung ihrer Umgebungen, der Familienkunde ihrer ehemaligen und jetzigen Besiẗer, der Lebensweise und Charakteristik des Ritterthums und den Geschichten und Sagen der österreichischen Vorzeit. Theil V, Brünn 1820, s. 40–43.

SCHMIDL, Adolf: Wien's Umgebungen auf zwanzig Stunden in Umkreise. Nach eigenen Wanderungen geschildert. Band II, Wien 1838, s. 379.

WILHELM, Gustav: Joseph Hardtmuth 1758–1816. Architekt und Erfinder, Wien–Köln 1990, s. 68.

WITZANY, Michael: Die Marktgemeinde Eisgrub. Geschichtliche Mittheilungen aus der Zeit von 1600 bis 1800. Band II., Eisgrub 1901, s. 349.

WOLNY, Gregor: Die königliche Hauptstadt Brünn und die Herrschaft Eisgrub, sammt der Umgebung der Letztern, topographisch, statistisch und historisch geschildert, Brünn 1836, s. 128–129.

Týẗ: Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert. Band II: Brünnner Kreis, Brünn 1836, s. 323–324.

ZATLOUKAL, Pavel: Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku, Olomouc 2002, s. 60.

² SCHINDELMAYER, Karl Robert: Bildliche und beschreibende Darstellung der vorzüglichsten Natur und Kunstgärten in Europa mit Bemerkungen über Gartenkunst und Anpflanzungen. Band III, [Wien] 1812, s. 12. Překlad: „Budova oranẗerie končí překvapením, které by návštěvník těžko očekával. Otevřou se dveře a nacházíme se v hezkém sále, který se jmenuje sál Múz. Je to široká hala, která se skládá z deseti sloupů, jeẗ nesou štít a přední část Chrámů Múz.“

Podle údajů od J. Haderera (publikováno v tehdy oblíbeném tisku *Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst*) byl Templ dostavěn v roce 1809, přičemž stavební přípravy probíhaly, podle informací hlavně současné odborné literatury, o dva roky dříve, tj. v roce 1807, za vlády knížete Jana I. Josefa z Liechtensteina. Plány vypracoval knížecí architekt a stavební ředitel Josef Hardtmuth. Přibližně po patnácti letech, za působení dalšího architekta Josefa Franze Engela, mělo dojít k odstranění sochařské výzdoby. Prázdné výklenky nechal kníže zaplnit vázami s květinami a později dokonce zazdít, takže vznikl prázdný vestibul a bývalou slávu připomínalo již jen atrium.³

Lepší představu o stavu objektu několik let před jeho demolicí máme díky účetnímu materiálu stavebních prací počínaje rokem 1834, kdy se objevují informace o zednických pracích, které se uskutečnily ve dnech 1.–18. ledna, v hodnotě 48 krejcarů (zde se také dozvídáme o měděné střeše s rýnou). Ve dnech od 28. dubna do 10. května 1834 zednické práce pokračovaly (došlo k vyzdění osmi nik, k následnému vymalování a osazení figur [?]) a výsledná suma činila **11 zlatých 57 krejcarů**.

O rok později na chrámku probíhaly další opravy (mimo jiné šlo o podlahy v salonku) v celkové hodnotě **23 zlatých 58 2/4 krejcarů**, a to za zednické práce konané ve dnech od 20. července do 1. srpna 11 zlatých 51 krejcarů, materiál 37 2/4 krejcarů a za sklenářské práce 11 zlatých 30 krejcarů. Podobně tomu bylo i roku 1836, kdy zednické práce stály 5 zlatých 3 krejcarů. V roce 1837 stavební práce neustaly, jenom samotné zednické práce probíhaly od 24. července do 2. září (znovu se práce týkaly figur) a ve výsledku stály knížecí pokladnu **377 zlatých 5 krejcarů**, podrobněji:

zednické práce – 28 zlatých 15 krejcarů
 kamenické práce – 345 zlatých
 sklenářské práce – 2 zlaté 30 krejcarů
 zámečnické práce – 1 zlatý 20 krejcarů

Renovace neminula chrám ani v roce 1838, neboť v první polovině roku se uskutečnily sklenářské práce v hodnotě 8 zlatých 30 krejcarů, na které navázaly ve dnech od 25. června do 7. července zednické práce za 8 zlatých 24 krejcarů (nakoupený materiál byl vyčíslen na 37 krejcarů 2 denáry) a sklenářské za 3 zlaté. Zednické práce se pak uskutečnily ještě jednou na přelomu měsíce listopadu a prosince v hodnotě 3 zlaté 45 krejcarů.

O rok později se v účtech objevuje pouze položka sklenářských prací za 7 zlatých 30 krejcarů. Ve dnech 9.–20. června roku 1840 opět proběhly práce zednické v hodnotě 5 zlatých 32 krejcarů a za materiál *z vlastního zdroje* 20 krejcarů, celkem tedy **5 zlatých 52 krejcarů**. V druhé polovině roku 1840 probíhaly již tradiční práce zednické, a to ve dnech 12.–24. října za 24 krejcarů (koupený materiál taktéž za 24 krejcarů), truhlářské za 20 krejcarů a sklenářské za 2 zlaté.⁴

³ KRÄFTNER, Johann: Joseph Hardtmuth a venkovské stavitelství Lichtenštejnů na přelomu 18. a 19. století, *Časopis Matice moravské*, roč. 132 (2013), supplementum 5, s. 269–286, hlavně s. 270. Architektem byl jmenován již Aloisem I. Josefem dekretem ze dne 21. září 1790, kdežto stavebním ředitelem až dekretem Jana I. Josefa ze dne 1. srpna 1805.
 NOVÁK, Zdeněk: Od rozmarýnu k orchidejím – Zimní zahrada zámku, in: *Městečko Lednice* (ed. Emil Kordiovský), Brno 2004, s. 400–406, hlavně s. 401. Autor omylem uvádí dataci vzniku do let 1807–1908.

⁴ Moravský zemský archiv v Brně (dále MZA), fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), kart. 87, fol. 391b–391a, 425b–426b; kart. 88, fol. 27a, 30b–31a, 43b, 50a; kart. 90, fol. 9b–10a, 35b, 532b, 449b, 469b, 405b, sumář stavebních prací (oprav) voluptuárních staveb lednického panství 1834–1840.

V roce 1842,⁵ potažmo 1843 byl chrámek zničen,⁶ společně s oranžérií a divadlem, kvůli stavbě současné budovy skleníku. Stalo se tak i přesto, že anglický architekt Petr Huberat Desvignes před samotnou likvidací vypracoval plán, který počítal s výstavbou nové oranžerie a zároveň v určité podobě i se zachováním stávajícího chrámku.⁷

Templ měl obdélníkový půdorys s rozměry 27 stop na délku (dolnorakouská či vídeňská stopa = 0,316 metru), ale pouze 12 stop na šířku, a zdobila ho měděná sedlová střecha. Interiér byl vyzdoben sochami Múz, které byly podle archivního pramene umístěny v osmi nikách a symbolizovaly vědu a umění. Společně s reliéfy je vytvořil sochař a ředitel *Gravierkunst* ve Vídni Josef Klieber, a právě jeho sochy daly tomuto objektu své jméno.⁸

V letech 1824–1825 mělo dojít k přemístění soch na nově vystavěný zámeček Tři Grácie. Přesto se můžeme v současné literatuře setkat s chybným tvrzením, mimo jiné u autora Pavla Zatloukala, že čtyři sochy z chrámku Múz zdobí i Apollónův chrám.⁹

Sál Chrám Múz byl propojen s přílehlou oranžérií skleněnými dveřmi a po odstranění sochařské výzdoby a jejího nahrazení vázami s květinami sloužil objekt spíše jako průchod mezi oranžérií, potažmo zámek a parkem. Později však došlo ke ztrátě většiny květinových váz, takže – jak uvádí autor Adolf Schmidl – v sále zbyly pouze dvě niky s vázami. Následně byly výklenky zazděny a volný prostor vyplňovaly jen lavičky k odpočinku.¹⁰

Z Hardtmuthovy stížnosti knížeti v roce 1812, tedy v době ukončení pracovního poměru, se dovídáme, že sál byl ochuzen o horní osvětlení, což dle slov architekta způsobilo: „*Welcher Kenner kann zum Beyspiel die Ausföhrung der Durchfahrt des Eisgruber Schlosses beloben? warum musste der Musentempel durch Weglassung der Oberbeleuchtung verpfuscht werden?*“¹¹

⁵ ZATLOUKAL, Pavel (ed.) – KREJČÍŘÍK, Přemysl – ZATLOUKAL, Ondřej: Lednicko-valtický areál, Praha 2012, s. 123. Autoři chybně uvádějí zánik objektu do roku 1809.

HÖB, Karl: Fürst Johann II. von Liechtenstein und die Bildende Kunst, Wien 1908, s. 256–257. Autor uvádí rok zboření chrámu i divadla v roce 1843.

Srov. MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), kart. 102, fol. 640a–671b. Demoliční práce na oranžerii započaly v listopadu roku 1842.

⁶ JUŘÍK, Pavel: Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů, Praha 2009, s. 93–110, hlavně s. 94. Jan I. Josef se stal hlavou primogenitury rodu po náhlé smrti svého bratra Aloise I. Josefa v roce 1805 a vládl až do své smrti roku 1836. Stavební činností navázal na svého bratra, ale samotný lednický park pozměnil v anglo-čínskému duchu.

⁷ NOVÁK, Zdeněk: Zimní zahrada zámku v Lednici, Brno 1997, s. 6.

⁸ SCHMIDL, c. d.

WOLNY, Die Markgrafschaft, c. d. Autor uvádí parametry ve vídeňských sáhách [dolnorakouský či vídeňský sáh = 1,896 metru], a to: 4,5 × 2,5.

PROKOP, August: Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung. Band IV, Wien 1904, s. 1373. Uvedení rozměrů interiéru již v metrech: 8,53 m dlouhý a 3,79 m hluboký.

⁹ CHARVÁTOVÁ, Ema: Státní zámek v Lednici, in: Charvátová, Ema – Štorm, Břetislav – Pleva, Pavel: Státní zámek Lednice. Brno 1963, s. 14. Další šest soch Múz se nacházelo v tzv. Hudebním salonku v lednickém zámku. Tento salonk byl členěn pilíři a výklenky s horním osvětlením.

HÄUFLER – FEIL, c. d.: „... und seinen Namen von den durch Klieber's Meisterhand gefertigten Musen hat, welche aber in den Grazien-Circus transportirt wurden.“

ZATLOUKAL – KREJČÍŘÍK – ZATLOUKAL, c. d., s. 122–123. Autor ocitované stati Pavel Zatloukal vyslovuje chybnou domněnku, že čtveřice Klieberových soch (Venuše, Nereidka, Vesta a Athéna) byla na Apollónův chrám umístěna teprve s Engelovým dokončením tohoto chrámku.

Srov. ŠABATOVÁ, Lenka – STÁNKOVÁ, Eva: Apollónův chrám, k. ú. Charvatská Nová Ves. Stavebně historický průzkum, Brno 2006–2007, s. 4–32. (nepublikováno, uloženo v archivu map a plánů NPÚ ÚOP v Brně).

¹⁰ SCHMIDL, c. d.: „... mit zwei Nischen, in denen jetzt Blumenvasen stehen. Früher befanden sich hier Musen, von Klieber gearbeitet. Im Frontom und über den genannten Nischen sind Basreliefs von demselben Meister angebracht.“; H[ADERER], c. d.

¹¹ WILHELM, c. d., s. 104.

JUŘÍK, c. d., s. 110. „Proč musel být chrámek Múz zřušován vynecháním horního osvětlení?“

Chrámek Múz od J. Hummeltzsch, kolem roku 1840 (převzato z: WITZANY, Michael: Die Marktgemeinde Eisgrub. Geschichtliche Mittheilung aus der Zeit von 1600 bis 1800. Band II, Eisgrub 1901, mezi s. 348–349.)

Exteriér představoval čtyři schody vedoucí k atriu, kde se nacházely čtyři široké pilíře. Z každé strany čněly po jednom další dva sloupů, tj. celkem šest sloupů z tvrdého kamene s korintskými hlavicemi tvořící portikus a dále čtyři pilastry taktéž s korintskými hlavicemi, které zdobily hlavní průčelí stavby, takže chrámek mohl z dále návštěvníkovi připomínat desetisloupový řecký chrám – například pseudoperipteros, popřípadě prostylos.¹² Sloupová nesla kladi s frontonem obohaceným Klieberovým basreliéfem představujícím boha Apollóna ve slunečním voze – stejný motiv (souvisel s kultem tohoto boha jako boha světla a s jeho postavením v celkové ideové koncepci areálu) se později objevil právě i na basreliéfu Apollónova chrámu. Z důvodu dané nesrovnalosti současná literatura chybně odkazuje i na informaci, že basreliéfový vlys boha Apollóna na slunečním voze (jedná se o největší reliéf v Lednicko-valtickém areálu) pochází stejně jako ostatní sochařská výzdoba právě ze zaniklého Chrámu Múz.¹³

„Damals füllte man die von den Musen verlassen Nischen mit Blumenvasen, jetzt sind auf diese verschwunden, jene vermauert, und blos Ruhebanker bezeichnen die früheren Sitze der Musen und die von eben diesen Meister gearbeiteten Basreliefs (Apollo mit dem Sonnenwagen vorstellend) im Frontgiebel und über den Nischen mahnen an den einstigen Musentempel, der jetzt nur ein Atrium, eine viereckige Vorhalle, ...“

¹² WOLNY, Die Markgrafschaft, c. d. Autor nepřesně uvádí, že předsálí tvořily vpředu čtyři korintské sloupů, na které z boku navazovaly tři sloupů. WILHELM, c. d., s. 68. Autor přebírá a opakuje uvedenou nepřesnost.

¹³ Například NOVÁK, Zdeněk: Zámecká zahrada, in: Městečko Lednice (ed. Emil Kordiovský), Brno 2004, s. 416–437, hlavně s. 430; KORDIOVSKÝ, Emil: Lednicko-valtický areál a jeho památky, Praha 2003, s. 50–51.

Srov. ŠABATOVÁ – STANKOVÁ, c. d. Basreliéfový vlys Apollóna byl pro svou velikost a jedinečný tvar vytvořen společně se čtyřmi sochami a další reliéfní výzdobou sochařem Josefem Klieberem přímo pro Apollónův chrám. K osazení reliéfů včetně vlysu mělo dojít v roce 1819 a pro představu – sochařské práce na Apollónově chrámu byly odhadnuty na 4 800 zlatých.

V ikonografických pramenech můžeme nalézt tři reliéfy s antickými motivy, zdobící hlavní průčelí objektu a nacházejícími se nad dvěma okenicemi a prosklenými vstupními dveřmi, podobně jako u tzv. Panova templu v anglickém parku v Krásném Dvoře u Podbořan.¹⁴

Samotný chrámek byl zachycen mimo jiné na kvaších Franze Ferdinanda Runka – *Pohled na zámek Lednice s Akvaduktem a Čínským pavilonem* (datované do roku 1815) a *Park v Lednici s lázeňským domem a předsálím oranžerie* (1816) – a na ocelorytině od Johanna Hummitzsch, která zachycuje podobu objektu před jeho demolicí a je zároveň součástí mapy (datované do roku 1840), týkající se valticko-lednicko-břeclavského panství (*Plan von Feldsberg, Eisgrub und Lundenburg mit 13 Randansichten aus Eisgrub*).¹⁵

Lázně (Das Baad/Badhaus)¹⁶

„Um den Garten am angenehmsten zu durchwandern, muss man den Weg zur Rechten einschlagen, wo man sogleich zu dem Badhaus kömmt; dieses ist ein Gebäude im römischen Geschmack, welches unter dem Bäumen vertieft erscheint. Vier abgestutzte Säulen bilden einen Vorhof, der im Hintergrund mit einer Nische geziert ist, die einen Springbrunn enthält; dieses Gebäude steht am Ufer des grossen Wasserstücks, auf dem man sich einschiffen kann; ...“¹⁷

STARÉ LÁZNĚ

Stavba lázní měla být schválena 11. října 1794 knížetem Aloisem I. Josefem z Liechtensteina a realizována podle plánů architekta Josefa Hardtmutha. K jejímu zboření pak údajně došlo, podle názoru Gustava Wilhelma, kolem roku 1804. Vyobrazení a skici ukazují, že návrh byl pojat v egyptském stylu, takže na mohutném soklu stály čtyři sloupy s egyptskými hlavicemi, jež zdobily portál, nad nímž byl z pohledové strany umístěn nápis. Mohutné stěny, ozdobené reliéfy a výklenky s vázami, nesly římsu, která se ve čtyřech stupních úžila, a mohla tak připomínat nedokončenou pyramidu. Z pohledové strany vedlo z vody k lázním šestistupňové schodiště, a jelikož byla stavba osově souměrná, nacházelo se i na druhé straně, ovšem s tím rozdílem, že zde bylo pouze třístupňové.

Interiér měl být vybaven dvěma bazénky, přičemž každý z nich byl umístěn v jedné z masivních bočních stěn a dle autora Stefana Körnera napuštěn mořskou vodou. Jak naznačuje půdorys stavby, na stěnách se pravděpodobně nacházela reliéfní výzdoba, skýtající tři plastiky na každé straně, což by znamenalo, že osová souměrnost byla zachována i uvnitř objektu. Stavba (egyptský motiv) tak měla představovat jakýsi protipól mezi Chrámem Slunce (antický motiv) a Čínským pavilonem – pagodou (orientální motiv).

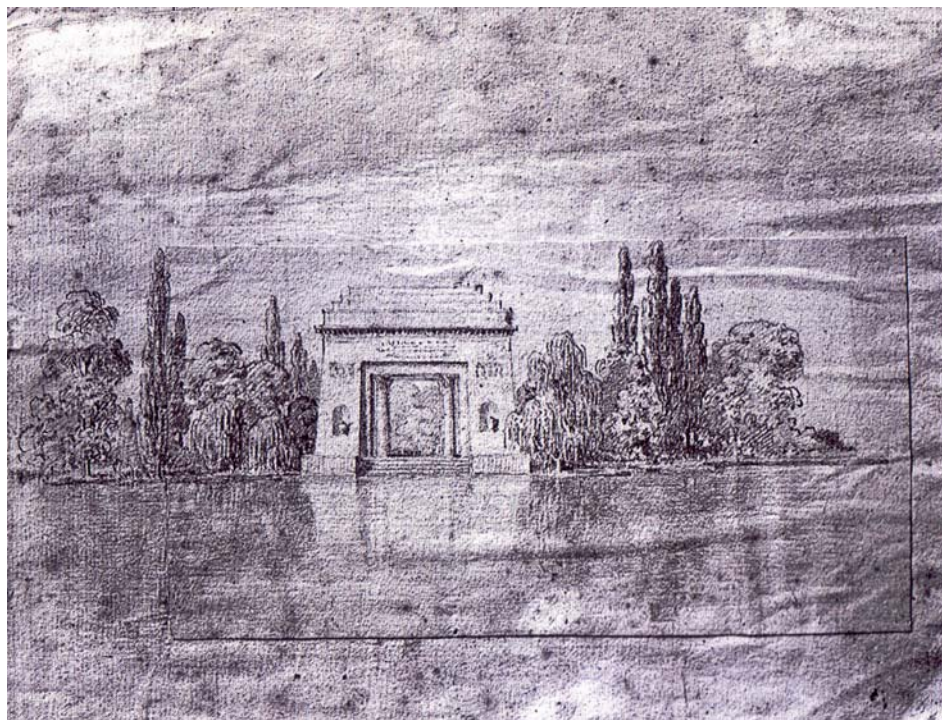
¹⁴ HÄUFLER – FEIL, c. d.

¹⁵ Sammlungen des Fürsten von und zu Liechtenstein, Vaduz – Wien (dále SFL), Inv.-Nr. GR 581, *Pohled na zámek Lednice s Akvaduktem a Čínským pavilonem*; Inv.-Nr. GR 604, *Park v Lednici s lázeňským domem a předsálím oranžerie*.

¹⁶ Srov. CHIMANI, c. d.
DEUTSCH, c. d.
H[ADERER], c. d., 6. März, s. 147–149.
HEINRICH, c. d.
SARTORI, c. d.
SCHMIDL, c. d., s. 380.
WILHELM, c. d., s. 60.
WOLNY, *Die königliche*, c. d., s. 128.
WOLNY, *Die Markgrafschaft*, c. d., s. 323.
ZATLOUKAL, c. d., s. 60.

¹⁷ SCHINDELMAYER, c. d., s. 13. Překlad: „Abychom se mohli co nejpříjemněji procházet zahradou, musíme jít cestou vpravo, kudy dojdeme k lázeňskému domu. Toto je budova v římském stylu, která se zdá být prohloubená pod stromy. Čtyři okleštěné sloupy tvoří přední část dvora, jenž je v pozadí ozdoben výklenkem s fontánou. Tato budova stojí na břehu velké vodní plochy, kde se můžeme nalodit...“

Budova Starých lázní, nedatováno (převzato z: WILHELM, Gustav: Joseph Hardtmuth 1758–1816. Architekt und Erfinder, Wien-Köln 1990, s. 59.)

Přesto na žádné ze známých map lednického parku stavba nefiguruje a pouze na jedné ze dvou skic jsou Staré lázně nedaleko Minaretu, na další pak patrně na břehu rybníku, jež ale v roce 1794 nemohl existovat. Z tohoto důvodu je možné usuzovat, že skica pravděpodobně vznikla po vyhloubení zámeckého rybníku, nebo stavba musela stát u břehu řeky Dyje či se jednalo o nerealizovaný či pozměněný projekt.¹⁸

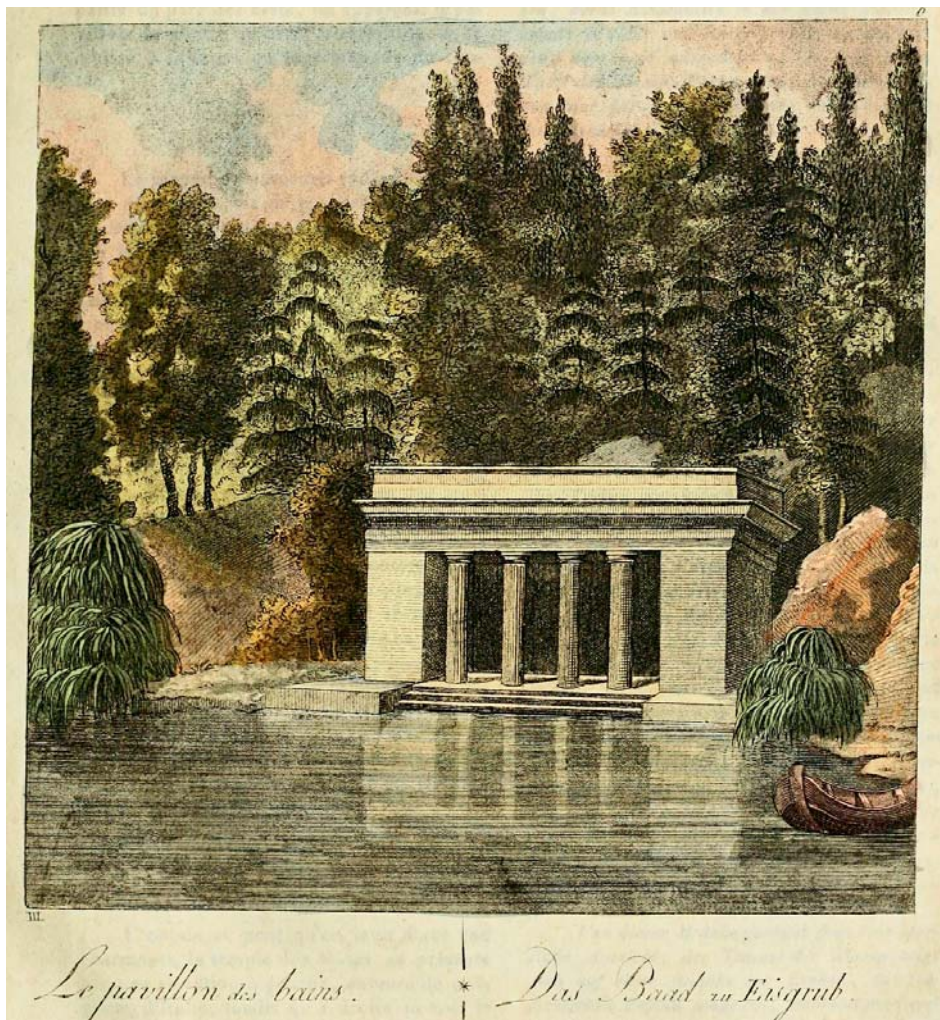
NOVÉ LÁZNĚ

V roce 1806 (znovu podle údajů od J. Haderera) došlo ke stavbě lázeňské budovy, jež bývá v současné literatuře označována jako tzv. Nové lázně. I v tomto případě se vycházelo z plánů, které zpracoval Josef Hardtmuth, ale s tím rozdílem, že zadavatelem práce byl již mladší bratr zesnulého Aloise I. Josefa – Jan I. Josef z Liechtensteina. Z archivních pramenů

¹⁸ WILHELM, c. d., s. 54 a 59–60. Na ideové skice Minaretu od Josefa Hardtmutha je stavba navržena s drobnými rozdíly, než jak je popsána výše. Osová dispozice zůstala zachována. Z objeveného půdorysného řešení (tvar řeckého kříže) druhé varianty tzv. Staré lázeňské budovy víme, že hlavní změnou byly masivní výklenky, vybíhající více z hlavní budovy do krajiny a na každé straně ozdobené reliéfní výzdobou – stejně jako v průčelí objektu. Interiér hlavního sálu měl být navíc ozdoben dalšími osmi sloupy, které společně s dvojicí sloupů u obou vchodů, tj. celkem dvanáct sloupů, měly kopírovat tvar kříže a nést váhu samotné střešní konstrukce.

KÖRNER, Stefan: Die Gärten des Fürsten Aloys von Liechtenstein. Gartenkunst in gesellschaftlichen Umbruchzeiten, Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein, roč. 104 (2005), s. 114.

ZATLOUKAL, c. d., s. 60. Autor uvádí, že budova Nových lázní byla postavena na místě předešlého lázeňského domu; SFL, Inv.-Nr. PK 358, turecká věž se čtyřmi pavilony a Starými lázněmi, bez signatury (Hardtmuth) a datace; Inv.-Nr. GR 1144 a Inv.-Nr. GR 1145, dvojice skic půdorysného řešení objektu Starých lázní, pravděpodobně Josef Hardtmuth, 1794 (?).

Nové lázně před rokem 1812 (převzato z: SCHINDELMAYER, Karl Robert: Bildliche und beschreibende Darstellung der vorzüglichsten Natur und Kunstgärten in Europa. Band III, [Wien] 1812, mezi s. 12-13.)

máme zprávy o stavebních pracích probíhajících na stavbě v letech 1834–1838, tedy znovu před samotnou demolicí objektu. Ve dnech 1.–18. ledna roku 1834 se uskutečnily zednické práce v hodnotě 2 zlatých 33 krejcarů. O pár měsíců později tj. od 23. června do 5. července téhož roku zednické práce pokračovaly a týkaly se opravy omítek na stěnách a sloupech v hodnotě 6 zlatých 24 krejcarů. Materiál stál knížecí pokladnu 49 $\frac{2}{4}$ krejcarů, malířské práce 7 zlatých a práce zámečnické 2 zlaté 54 krejcarů, celkem tedy renovace stála **17 zlatých 7 $\frac{2}{4}$ krejcarů**. Drobné opravy pokračovaly i následující rok, kdy se ve dnech 6.–18. července, mimo jiné, opravovaly čtyři dórské sloupy, a celková suma činila **22 zlatých 45 krejcarů 1 denár**, přesněji:

- zednické práce - 9 zlatých 48 krejcarů
- materiál - 1 zlatý 52 krejcarů 1 denár
- malířské práce - 6 zlatých 15 krejcarů
- zámečnické práce - 4 zlaté 20 krejcarů

Od 1. do 18. srpna roku 1836 (podobně jako u Chrámu Múz) probíhaly další zednické práce v hodnotě 9 zlatých 3 krejcarů za práci. Konečná suma se vyšplhala na **13 zlatých 19 krejcarů**, neboť bylo dále potřeba zaplatit materiál za 2 zlaté 16 krejcarů a 2 zlaté za klempířské práce.

Ani rok 1837 nebyl výjimkou, neboť z rozmezí dnů 1.–13. května máme záznam o zednických pracích (objekt byl poničen vlivem počasí) za 2 zlaté 48 krejcarů, ve dnech od 21. srpna do 16. září byly tytéž práce vyčísleny na 54 zlatých 42 krejcarů a za materiál 3 zlaté, koncem roku objekt neminuly ani klempířské práce (4 zlaté 30 krejcarů) a práce zámečnické (4 zlaté). V roce 1838 se pak setkáváme už jen s položkou 9 zlatých 48 krejcarů za zámečnické práce a o několik měsíců později se sklenářskými pracemi za 5 zlatých.¹⁹

Objekt stával do počátku čtyřicátých let 19. století (v účetním materiálu ani na dobových plánech z pozdějších let se stavba již neobjevuje) na břehu Růžového rybníka – dříve známého jako rybník Lázeňský. Jeho demolice pak souvisela s parkovou úpravou, která vyvrcholila výstavbou palmového skleníku.²⁰

Jak popisuje tehdejší návštěvník parku, jednalo se o kubickou stavbu s otevřeným dórským portikem a čtyřmi dórskými sloupy, které nesly zdobený vlys a mohutné trámové nahrazující klasický tympanon, čímž se dosáhlo vodorovné střechy, a objekt tak získal originální podobu *řeckého chrámu*.²¹ Půdorys budovy byl obdélníkového tvaru a měl 57 stop na délku a 24 stop na šířku. V hlavním sále se po obou stranách nacházely koupací místnosti (bazénky s teplou a studenou vodou) a za zadní stěnou existovala menší místnost se zděnou kašnou, ze které vystřikovala voda do výše 15 stop, z čehož lze usuzovat, že objekt byl nejméně 5 metrů vysoký.²² Sochařská výzdoba (plastiky) byla dílem vídeňských sochařů Vogela a Hoylera.

Od lázní do rybníku vedlo schodiště, které bylo později nahrazeno nebo architektem Jiřím Wingelmüllerem pouze přestavěno do novogotizující podoby. Nachází se zde dodnes. Zároveň byl vytvořen prostor pro ukotvení loď – gondoly.

Co se týče dochovaného vyobrazení Nových lázní, nejstarší známá ilustrace (mědirytina) pochází z díla *Bildliche und beschreibende Darstellung der vorzüglichsten Natur und Kunstgärten in Europa* vydaného roku 1812 (*Le pavillon des bains/Das Baad zu Eisgrub*, anonym), a podobné vyobrazení jako na mědiryтинě nalezneme i na Runkových kvaších *Park v Lednici s lázeňským domem a předsálím oranžerie* (1816) a oválně pojaté *Lázně v lednickém zámeckém parku* (nedatováno).²³

Chrást Slunce (Der Sonnentempel)²⁴

„... links an dem Ufer der Taya ist der Tempel der Sonne, der einst einen Gesichtspunkt der Hauptallee des Jagdparkes bildete, wovon man noch Ueberreste antrifft. Diese Rotunde steht in einiger Entfernung von einer grossen triangelförmigen Brücke,

¹⁹ H[ADERER], c. d.; MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), kart. 87, fol. 391b–392a, 404b–405a; kart. 88, fol. 14b–15a, 27a–27b, 33b–34a, 52a, 53a; kart. 90, fol. 532b, 473b, sumář stavebních prací (oprav) voluptuárních staveb panství Lednice 1834–1838.

²⁰ Tamtéž, inv. č. 4253 – situační plánec skleníku (oranžerie), tužkou a kolorováno, v inventáři fondu datováno do první poloviny 19. století.

²¹ WILHELM, c. d., s. 60. Autor nepřesně uvádí, že jeden ze sloupů se nacházel uprostřed velkého sálu.

²² SCHMIDL, c. d., s. 380; WOLNY, Die Markgrafschaft, c. d., s. 323. Uvedeny rozměry: 9 vídeňských sáhů 3 vídeň. stopy × 4 vídeň. sáhy; PROKOP, c. d., s. 1373. Autor uvádí rozměry: 18,01 × 7,85 metrů.

²³ SFL, Inv.-Nr. GR 613, oválně pojaté Lázně v lednickém zámeckém parku; Inv.-Nr. GR 604, Park v Lednici s lázeňským domem a předsálím oranžerie.

²⁴ Srov. CHIMANI, c. d.

DEUTSCH, c. d.

HAVLÍK, Milán B.: Lednický park a jeho založení, Moravský jih, roč. 1948, 12. 6., s. 2.

HEINRICH, c. d.

KUSÁK, c. d.

*wovon man ein Theil gegen den Thurm, der andere gegen diese Rotunde und der dritte gegen die Wasserleitung führt.*²⁵

Jednou z nejstarších staveb v lednickém parku byl Chrám Slunce (někdy nazýván i jako Dianin chrám, Templ či der Sterntempel), který původně stával na pravém břehu řeky Dyje, v místech bývalé klasicistní zahrady, tzv. Hvězdy, koncipované východně v tzv. Dolním lese již v roce 1692. Roku 1788 je v souvislosti s ní poprvé zmiňován letohrádek, na němž v tom roce probíhaly renovační práce. Autorem původního letohrádku podle autora Jiřího Kroupy by mohl být knížecí a císařský dvorský architekt Isidor Marcel Amandus Canevale (Ganneval), který zemřel v roce 1786, tedy o dva roky dříve, než byl objekt renovován, (nikoliv stavěn).²⁶

V roce 1794 se vládnoucí kníže Alois I. Josef rozhodl postavit nový chrámek, z přírodního kamene, a jak stojí v oběžníku datovaném ke dni 17. června 1794, citují: „... dieses Gebäu nicht bloss auf die Verschönerung des Gartens sondern auch dahin abzielt, denen Handwerksleuten ob denen fürstlichen Herrschaften einen Verdienst zu verschaffen.“ Realizací stavby byl pověřen architekt Josef Hardtmuth, přičemž stavební práce byly zahájeny v srpnu uvedeného roku a dokončeny následujícího léta.²⁷

Po náhlé smrti vládnoucího knížete roku 1805 se stal hlavou primogenitury rodu mladší Aloisův bratr – Jan I. Josef z Liechtensteina. S nástupem nového knížete nastala i změna pojetí lednického parku, čímž došlo k přenesení centra pozornosti z bývalé Hvězdy (klasicistního parku) do prostoru na levé straně řeky Dyje.²⁸

Podle mého dosavadního výzkumu muselo po roce 1805 dojít k přemístění Chrámu Slunce blíže k nově hloubenému zámeckému rybníku, tedy nikoli na nově vytvořený ostrov, jak uvádí současná literatura. Tento poznatek vyplývá jednak ze studia dobové literatury, ale hlavně z dochovaných plánů lednického parku, ve kterých lze nalézt u velkého rybníka kruhovou stavbu nazývanou jako Templ neboli chrám.²⁹ Chrám Slunce tak ztratil své výsadní postavení a stal se „pouhou“ součástí nové parkové kompozice.

K odstranění stavby došlo mezi lety 1820–1824, neboť na indikační skice stabilního katastru (1824), a tedy ani na pozdějším tzv. *Císařském povinném otisku map stabilního*

NOVÁK, Zdeněk: Dědictví staletých vlivů knížat z Lichtenštejna na zahradní kulturu a krajinu českých zemí, Časopis Matice moravské, roč. 132 (2013), supplementum 4, s. 105–140, hlavně s. 118–120.

SARTORI, c. d.

SCHMIDL, c. d., s. 389.

WILHELM, c. d., s. 47–48.

WITZANY, c. d., s. 344–345.

WITZANY, Michael: Die Marktgemeinde Eisgrub. Geschichtliche Mittheilungen aus der Zeit von 1800 bis Ende des Jahres 1906. Band III, Eisgrub 1907, s. 605.

WOLNY, Die königliche, c. d., s. 126.

WOLNY, Die Markgrafschaft, c. d., s. 321.

ZATLOUKAL, c. d., s. 50–51, 56–57.

²⁵ SCHINDELMAYER, c. d., s. 14–15. Překlad: „... vlevo na břehu Dyje je Chrám Slunce, který kdysi tvořil centrum hlavní aleje loveckého parku a z kterého zůstaly jen zbytky. Tato rotunda stojí v blízkosti velkého trojúhelníkového mostu, jehož jedna část vede proti věži [Minaretu], druhá proti rotundě a třetí proti vodovodu [akvaduktu].“

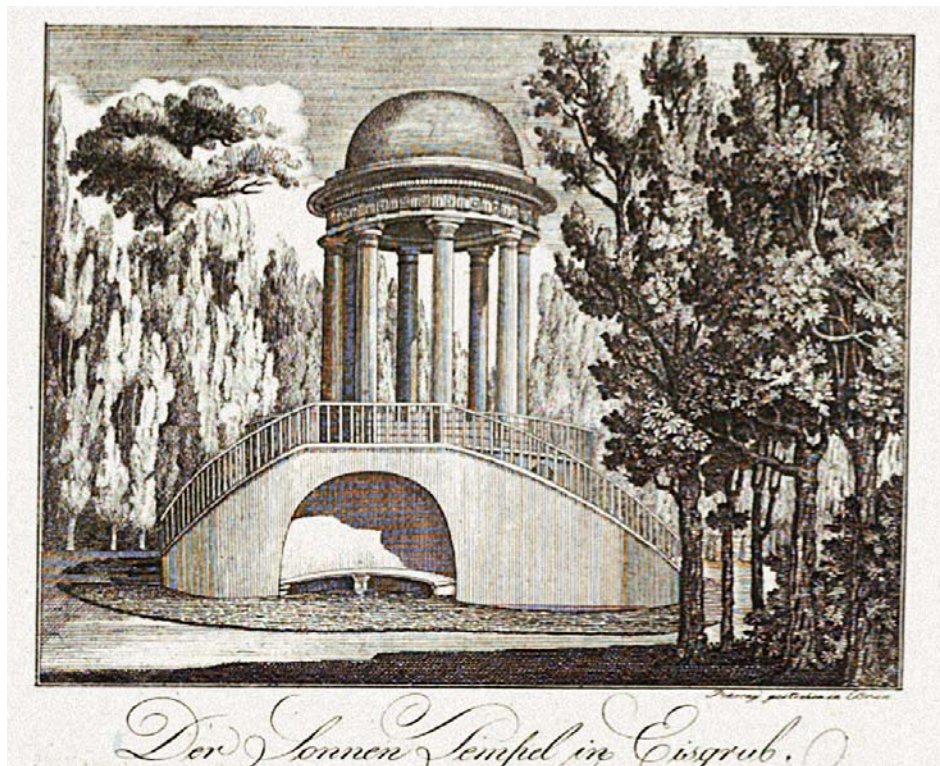
²⁶ KROUPA, Jiří: Lednický zámek doby barokní a klasicistní, in: Městečko Lednice (ed. Emil Kordiovský), Brno 2004, s. 355–385, hlavně s. 376–379.

²⁷ WILHELM, c. d., s. 47–48. Překlad: „... tato budova nemá za cíl pouze zkrášlovat zahradu, ale měla také zajistit řemeslníkům výdělek od knížecí vlády.“

V roce 1794 dostal Hardtmuth, po přeložení Karla Rudzinského do Brna, na starosti Lednici, kde zpočátku pokračoval v budování Canevalova „sentimentálního“ parku.

²⁸ SARTORI, c. d., s. 41. „Rechts vom Schlosse, am Fuße einer sanften buschigten Erhöhung trifft man ein Badehaus, (...) durch den liegenden Wasserspiegel und durch den im hintergrunde springenden Wasserstrahl sich als die anmuthigste Parthie empfiehlt. Der Dianen-, oder wie er später genannt wurde, der Sonnentempel, ist seines unteren Theiles beraubt, diesseits der Thaya ausgestellt worden.“

²⁹ WILHELM, c. d., s. 47–48.; NOVÁK, Dědictví, c. d., s. 127.

Chrám Slunce od J. J. Pokorného, kolem roku 1805 (převzato z: *Patriotisches Tageblatt, oder öffentliches Correpondenz- und Anzeige-Blatt für sämtliche Bewohner aller kais. kön. Erbländer über wichtige, interessierende, lehrreiche und vergnügende Gegenstände zur Beförderung des Patriotismus*, roč. 1805, 16. 3., s. 93-96.)

katastru (1826), se chrámek nevyskytuje. Autor Zdeněk Novák uvádí, že k demolici mohlo dojít v roce 1818, neboť se domnívá, že dodnes stále uváděný rok 1838 je pouze tiskovou chybou a že oněch osm sloupů, které tvořily Chrám Slunce, by mohlo být součástí Apollónova chrámu.³⁰ Pokud však skutečně došlo k přemístění chrámku blíže k budovanému zámeckému rybníku, tak uvedenou interpretaci (rok 1818 jako zánik objektu) popírá skutečnost, že je na jedné z Runkových kvaší (nesprávně datované do roku 1815, neboť na kvaši můžeme najít již v roce 1819 dostavěný Apollónův chrám nad Mlýnským rybníkem a Nový dvůr obohacený o Engelův salet), a především sloupy nebyly použity při stavbě Apollónova chrámu.³¹

Samotný Templ, jak dokládá dobová literatura i ikonografické prameny, tvořilo osm dórských sloupů nesoucích zdobenou římsu s kopulí a stojících asi na 2–3metrovém soklu s výklenkem, kolem něhož se ze dvou stran vinulo rampovitě schodiště se zábradlím, a díky své výšce umožňoval výhled do všech alejí. Stejně tak jako sokl, který byl také chráněn

³⁰ NOVÁK, Dědictví, c. d., s. 131.

NOVÁK, Zdeněk: Projevy romantismu v zahradách Evropy a českých zemí na příkladu okolí zámku v Lednici na Moravě, in: *Kamenná kniha. Sborník romantického historismu-novogotiky. Sborník mezinárodního sympozia konaného v Praze ve dnech 20.-24. června 1995 v Rytířském sále Valdštejnského paláce, v Ledebourském paláci v Praze a na zámku Sychrov* (ed. Marie Mžýková), Sychrov 1997, s. 242–247, hlavně s. 245. Autor chybně uvádí, že oktagon měl deset sloupů.

WITZANY, c. d., Band III, s. 605.

³¹ ŠABATOVÁ – STAŇKOVÁ, c. d.

zábradlím a skýtal návštěvníkovi tentýž krásný pohled. Vnitřek kopule byl vymalován dekorativním malířem Franzem Antonem Hurtelem a vídeňským církevním malířem Johannem Meidingerem a římsa nesla nápis RERUM PRODUCTORI, ENTIUM CONSERVATORI [TVŮRCI VĚCÍ, ZACHRÁNCI BYTOSTÍ].³²

Šlo tedy o klasicistní oktogon,³³ jenž byl středem Hvězdy a ze kterého vybíhalo osm (původně sedm) alejí vysázených vlašskými topoly (později jírovci), přičemž každá byla zakončena překvapující dominantou:

- I. Severním směrem vedla alej k vysoce klenutému mostu přes Starou Dyji, kterou rámovaly smuteční vrby (přibližně 150 metrů pod soutokem Dyje a Zámecké Dyje).³⁴
- II. Na severovýchod končila alej u římského triumfálního oblouku, který byl ozdoben nápisem DIVE JULIANO IMPERATORI (BOŽSKÉMU CÍSAŘI IULIÁNOVI). V roce 1798 byly na *den Ruin* provedeny malířské a pomocné práce.³⁵
- III. Východní alej původně končila u *slowakische Bauernzimmer*. Šlo o dřevěnou hranici dříví – z vnějšku jednoduchou a nevzhlednou, která ukrývala dvě krásně malované rolnické místnosti. Bylo zde navíc i shromaždiště pro krmení jelenů chovaných v přílehlé oboře.³⁶
- IV. Jihovýchodním směrem vedla alej ke gotickému (loveckému) domu, stojícímu na rozlehlé louce s půdorysem podobným půdorysu kaple. Podle dobového popisu šlo o jakýsi antický druh stavby, obohacený čtyřmi věžičkami, okny s barevnými skleněnými tabulemi a lomenými oblouky. I zde se měl nacházet nápis, vyvedený gotickým tiskacím písmem: AETAS MEDIA, MEDIUM AUTEM TENE(U)RE BEATI (STŘEDOVĚK, PŮLE CESTY K BLAŽENOSTI/STŘEDOVĚK, STŘED ŠTĚSTÍ). Gotický dům měl být v roce 1797 vyzdoben sochařskými pracemi od vídeňského sochaře Vogela. Stavba figuruje již na Rudzinského mapě pod názvem *gloriet*.³⁷
- V. Jižním směrem vedla alej k lednickým selským usedlostem v Dlouhé (dnešní Slováké) ulici a navazovala na původní parkovou úpravu francouzského stylu v prostoru dnešního Růžového rybníka.
- VI. Jihozápadní alej směřovala k zámeckým jízdárnám.
- VII. Západním směrem vedla alej až k Zámecké Dyji a průhled končil u Labutího jezera s vodotrysky.
- VIII. Severozápadní alej byla ukončena tureckou věží s mešitou – Minaretem.

Stavbu před jejím přemístěním zachytil na kolorovaný lept (*Der Diana Tempel in Eisgrub – Vue du Temple de Diana à Eisgrub. Gezeichnet von L. Janscha. Gestochen von J. Ziegler. Wien*) kolem roku 1800 rytec Johann Ziegler podle kreslíře Laurenza Janschi, přičemž nesmíme opomenout mědirytinu (*Der Sonnen Tempel in Eisgrub*) chrámku od

³² WITZANY, c. d., Band II, s. 344–345. Autor uvádí jména malířů Hürtl a Weidiger a informuje, citují: „Der Sonnentempel befand sich an der rechten Seite jetzigen großen Parkteiches von Schlosse aus gesehen, und zwar ungefähr in der Mitte zwischen dem Wasserkunstwerke und dem orientalischen Thurme.“; Převzal HAVLÍK, c. d.; ZATLOUKAL, c. d., s. 50–51. Opět se můžeme setkat s malířem Hurtelem. Franz Anton Hurtel (Vídeň 4. března 1744 – tamtéž 18. října 1825), Johann Meidinger (Vídeň 14. dubna 1733 – tamtéž 29. srpna 1806).

³³ Srov. Oktogon v parku ve Vlašimi (zaniklý) či v již zmíněném parku v Krásném Dvoře u Podbořan.

³⁴ NOVÁK, Dědictví, c. d., s. 120. Autor uvádí možnou inspiraci podle zahrady ve Wörlitz, kde se nachází tzv. Chambersovský most – vysoko klenutý bíle natřený dřevěný most s klasicistním zábradlím s motivem písmene X.

³⁵ Podobnou „staletou“ ruinu je možné dnes spatřit například v londýnském parku Kew či vídeňském Schönbrunnu.

³⁶ Další pozoruhodnou zajímavostí je sad ovocných stromů nacházející se za samotnou dřevěnou hranici a rostoucí ve třech řadách po deseti stromech. Tento motiv pravděpodobně vychází ze slavného statku Marie Antoinetty ve Versailles – Le Hameau Reine.

³⁷ WOLNY, Die Markgrafschaft, c. d., s. 321. V textu je již gotický dům nahrazen Janohradem. Pozdější autoři tuto koncepci přebírají a opisují, například: DEUTSCH, c. d., s. 127.

Jana Jiřího Pokorného v periodiku *Patriotisches Tageblatt* č. 24 ze dne 16. března 1805.³⁸ Pozoruhodný je i portrét knížete Aloise I. Josefa s Chrámem Slunce v pozadí (*Prince Regnant Louis de Liechtenstein*).³⁹

Čínský pavilon (*Das chinesisches Lusthaus*)⁴⁰

„Wann man zur linken abschweift, so kommt man zu dem chinesisches Lusthaus. Dieses ist eine geschlossene, ziemlich geräumige Rotunde, deren Dachwerk auf einer beträchtlichen Menge nahe an einander gesetzten Säulen ruht, die eine bedeckte Gallerie um das Gebäude bilden, auf dessen Gipfel eine Kuppel nach chinesisches Art sich befindet.“⁴¹

První stavbou, která překročila levý břeh Zámecké Dyje, byl Čínský pavilon, jenž vnesl do lednické zahrady orientální prvek a stal se jedním z nejpěvovanějších objektů studovaného parku. Při tvorbě nové krajinářské kompozice spojené s hloubením zámeckého rybníka se lusthaus ocitl na Čínském ostrově, který byl v pozdějších letech spojen s Grottovým ostrovem, jenž se dnes nachází v mapových průvodcích parkem pod názvem Paví. K objektu přicházel návštěvník přes Čínský most, jehož kopie je v parku k vidění i dnes.⁴²

³⁸ *Patriotisches Tageblatt, oder öffentliches Correspondenz- und Anzeige-Blatt für sämtliche Bewohner aller kais. kön. Erbländer über wichtige, interessierende, lehrreiche und vergnügende Gegenstände zur Beförderung des Patriotismus*, roč. 1805, 16. 3., s. 93–96 (příloha).

³⁹ V případě vyobrazení Chrám Slunce od L. Janschi autor Pavel Zatloukal uvádí, že jde o mědirytinu, nikoliv kolorovaný lept. Podobně i Čínský pavilon v Lednici. Srov. ZATLOUKAL, c. d., s. 50–51; SFL, Inv.-Nr. GR 775, Chrám Slunce v Lednici, Ziegler – Janscha, nedatováno, patrně kolem roku 1800.

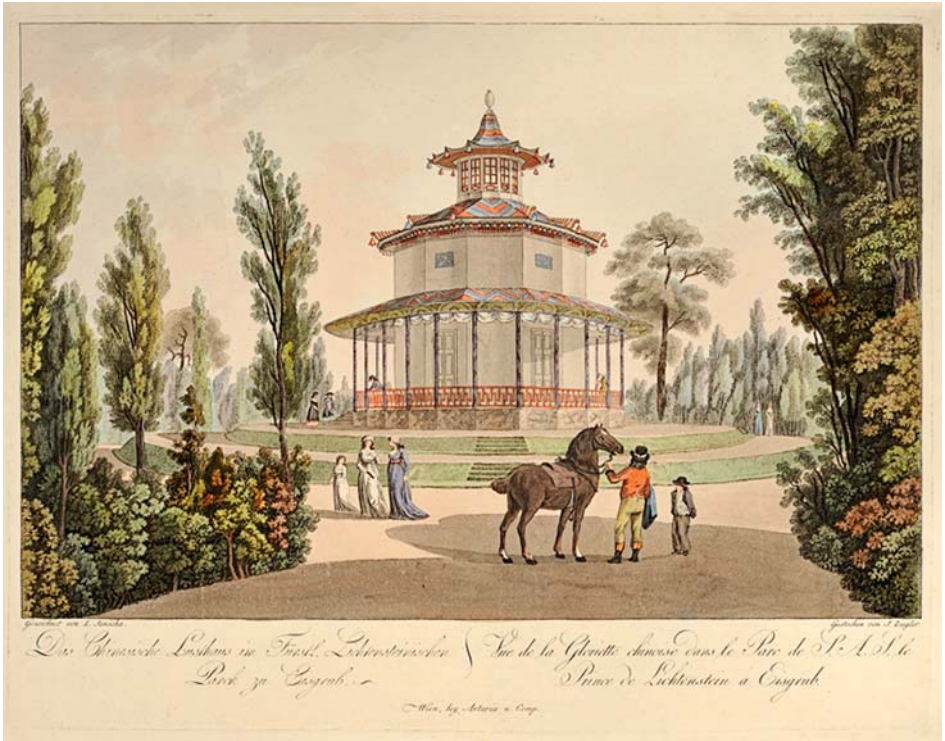
⁴⁰ Srov. CHIMANI, c. d., s. 83.
DEUTSCH, c. d.
HÄUFLER – FEIL, c. d., s. 27.
HAVLÍK, c. d.
HEINRICH, c. d.
KUSÁK, c. d.
NOVÁK, Dědictví, c. d., s. 124.
SARTORI, c. d.
SCHMIDL, c. d., s. 383.
WILHELM, c. d., s. 48–52.
WITZANY, c. d., Band II, s. 346.
WITZANY, c. d., Band III.
WOLNY, Die königliche, c. d., s. 128.
WOLNY, Die Markgrafschaft, c. d., s. 323.
ZATLOUKAL, c. d., s. 50–51.

⁴¹ SCHINDELMAYER, c. d., s. 15. Překlad: „Jestliže se vydáme vlevo, dojdeme k Čínskému pavilonku. Je to uzavřená, celkem prostorná rotunda, jejíž střecha je posazena na velkém množství sloupů stojících blízko u sebe. Sloupy tvoří galerii kolem budovy, na jejímž vrcholu se nachází kupole v čínském stylu.“

⁴² MIKSCHITSCHKEK, Franz: Sehnsucht nach dem Fürstlich-Lichtenstein'schen Garten zu Eisgrub, Brünn 1814, s. n. „Eine neue Augenweide
Bietet China's Lustgebäude,
Schon dem äußern Baue nach,
Der Tapeten Pracht von innen
Zeigt den hocherstaunten Sinnen,
China sey im Mahlerfach,
In der Farben regem Feuer
Weschlands künstlern vorgerückt;
Diesen Kunstgrad zu erreichen
Ist es keinem noch geglückt.“
S-t-k: Die Merkwürdigkeiten zu Eisgrub in Mähren. Auf Veranlass. zweier im patriotischen Tageblatt Nro. 6 u 11, 1804, gemachten Anfragen beschrieben und aus diesem besonders abgedruckt, Brünn 1804, s. 11.

„Eben so sehenswerth und prächtig ist die in einer eigenen Parthie des Gartens stehende chinesisches Rotunda, welche inwendig mit kostbaren, auf Seide gemahlten ächten chinesisches Tapeten ausgeziert ist. Einst prangten sie in einem gleichen Lustgebäude in dem königlichen Garten zu Versailles, wurden während der Revolution, da man alles plünderte und raubte, von einem französischen

Čínský pavilon od Janschy/Zieglera, kolem roku 1800 (uloženo na Státním zámku Lednice)

Pavilon či rotunda, jak byl někdy nazýván pro svůj stav, byl postaven pro potřeby uložení šesti hedvábných ručně malovaných čínských tapet, které původem pocházely z Versailles a jež měly být za Velké francouzské revoluce převezeny kardinálem Poligniacem do Vídně, kde je měl koupit kníže Alois I. Josef z Liechtensteina.⁴³

Zpracováním plánů byl i tentokrát pověřen architekt Josef Hardtmuth, jenž se nejspíš inspiroval Konfuciovým domem v královské zahradě v Kew od Williama Chamberse, přesto však měla lednická rotunda podle tradice spíše kopírovat čínský pavilon v Malém Trianonu v královské zahradě ve Versailles. Podle informací vycházejících z Witzanyho knihy *Die Marktgemeinde Eisgrub* byl návrh realizován tesařským mistrem Daunem v roce 1795.

V rozmezí dnů 26. května – 7. června roku 1834 se na objektu uskutečnily drobné tesařské práce v hodnotě: 13 zlatých 15 krejcarů v hotovosti za mzdy, 17 zlatých 7 krejcarů za koupený materiál a 2 zlaté 16 ²/₄ krejcarů za materiál z tzv. vlastních zdrojů.⁴⁴

Grafen, der ihren Werth gekannt, durch Ankauf gerettet, und bei seiner bald erfolgten Emigration in unsere Kaiserstadt gebracht. Da sie dieser fremde Cavallier hier nicht wohl benutzen konnte, und eingesehen haben mag, er werde nicht sobald wieder in sein Vaterland zurückkehren, so kamen sie für einen theuern Preis an den regierenden Fürsten Alois von Lichtenstein, der Ihrer merkwürdigen Schönheit wegen in seinem Eisgruber Garten eine, der Versailler ähnliche Rotunda geschmackvoll erbauen ließ, und so diesen seltenen Schatz für die Bewunderung der Zeitgenossen und Nachwelt auf das angemessenste aufbewahrte.“

CHIMANI, c. d., s. 83.

⁴³ WITZANY, c. d., Band II, s. 346.

⁴⁴ MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), kart. 87, fol. 425b–426a, sumář stavebních prací (oprav) voluptuárních staveb lednického panství 1834.

O dva roky později, tj. 1836, byl lusthaus opravován podle projektu architekta Josefa Poppelacka. Účetní materiál ze dne 7. března 1836 s předběžným (projektovaným) rozpočtem počítal s částkou 2 584 zlatých 30 krejcarů, ale konečné vyúčtování ukázalo, že celkové náklady stály „pouhých“ 1 913 zlatých 59 ²/₄ krejcarů, což bylo oproti plánovanému rozpočtu o 670 zlatých 40 ²/₄ krejcarů méně. Jednotlivé položky vypadaly následovně:

zednické práce - 48 zlatých - materiál 53 zlatých
 tesařské práce - 307 zlatých 10 krejcarů - materiál 622 zlatých 66 ²/₄ krejcarů
 kovářské práce - 46 zlatých 21 krejcarů
 truhlářské práce - 483 zlatých 31 krejcarů
 zámečnické práce - 18 zlatých 55 krejcarů
 sklenářské práce - 89 zlatých 12 krejcarů
 klempířské práce - 193 zlatých 24 krejcarů
 malířské práce - 43 zlatých 15 krejcarů
 pozemní práce - 8 zlatých 5 krejcarů
hotovost za práce - 1 237 zlatých 53 krejcarů
 koupený materiál - 433 zlatých 46 ¹/₄ krejcarů
materiál z vlastních zdrojů - 242 zlatých 20 ¹/₄ krejcarů⁴⁵

Ke stavebním pracím se dochovaly i dva plány s Poppelackovou signaturou a s datací 1837, která musela být na jeden z plánů tužkou připsána později. Prozatím nevíme, zda se stavební práce na renovaci objektu v roce 1836 protáhly i do následujícího roku, popřípadě je tužkou připsaný rok 1837 jen pouhou chybou v dataci.⁴⁶

Poppelackovu přestavbu je možné spatřit například na Reimově kolorovaném leptu s datem 9. června 1839, přičemž v dané podobě zůstal pavilon až do roku 1848, kdy byl z důvodu dezolátního stavu stržen a podle plánů a tehdejších představ o Orientu znovu postaven za vlády knížete Aloise II. z Liechtensteina na návrh architekta Jiřího (George) Wingelmüllera. Již v roce 1847 probíhaly práce na stavbě či úpravě přilehlého přístaviště, přičemž suma za uvedený rok činila:

potažní práce - 209 zlatých 43 krejcarů
 zednické práce - 462 zlatých 32 ²/₄ krejcarů
 tesařské práce - 679 zlatých 51 ²/₄ krejcarů
 pomocné práce - 3 090 zlatých 47 ²/₄ krejcarů

Celková suma byla 4 442 zlatých 54 ²/₄ krejcarů, tedy **4 442 zlatých 54 krejcarů a 2 denáry**. O rok později práce (jednotlivé položky ke dnům od 8. ledna do 31. prosince 1848) na přístavišti pokračovaly a navíc se začalo s výstavbou samotného pavilonku, a to za sumu **13 636 zlatých 10 krejcarů a 2 denáry konveční měny**:

potažní práce - 317 zlatých 47 krejcarů
 zednické práce - 87 zlatých 23 krejcarů
 tesařské práce - 1 350 zlatých 16 ²/₄ krejcarů
 pomocné práce - 11 880 zlatých 44 krejcarů

K roku 1849 (28. duben - 31. prosinec, potažmo až 20. březen 1850) se dochovalo vyúčtování k uvedeným pracím za **20 962 zlatých 12 krejcarů a 2 denáry konveční měny**:

potažní práce - 11 zlatých
 zednické práce - 17 zlatých 51 ²/₄ krejcarů
 tesařské práce - 296 zlatých 27 krejcarů
 pomocné práce - 20 636 zlatých 54 krejcarů

⁴⁵ Tamtéž, inv. č. 4289 - průřez čínského letohrádku, tuš, kolorováno, v inventáři chybně datováno kolem roku 1840; kart. 88, fol. 184a-193a, sumář stavebních prací (oprav) voluptuárních staveb lednického panství 1837. Konečný rozpočet byl schválen dne 31. prosince téhož roku.

⁴⁶ Tamtéž, inv. č. 4286 a inv. č. 4287 - čínský letohrádek (lusthaus) v lednickém parku, půdorys a řez, náčrt tužkou, Poppelack, 1837.

Přestože literatura uvádí jako dobu přestavby objektu pouze léta 1848–1849, dochovaný účetní materiál vypovídá jinak. Stavební práce na studovaném lusthausu se protáhly až k březnu roku 1860, kdy došlo k jeho zastřešení, a tedy k následnému ukončení stavebních prací (pro léta 1860–1862 účetní materiál bohužel chybí). Důvodem prodloužení doby stavebních prací o dlouhých dvanáct let byl fakt, že kromě samotného pavilonu se stavělo i přilehlé přístaviště a velká část financí byla primárně investována na přestavbu samotného lednického zámku, resp. na realizaci či opravy již existujících staveb na panství. Pro lepší představu o financování stavby samotného pavilonu s přilehlým přístavištěm uvádím i sumár pro následující stavební léta:

21. duben – 7. prosinec 1850, **suma 616 zlatých 38 krejcarů a 1 denár konveční měny za:**
 potažní práce – 3 zlaté
 tesařské práce – 44 zlatých 22 $\frac{1}{4}$ krejcarů
 pomocné práce – 569 zlatých 16 krejcarů

24. duben – 6. prosinec 1851, potažmo 20. únor 1852, **suma 522 zlatých 45 krejcarů a 2 denáry konveční měny za:**
 potažní práce – 4 zlaté 30 krejcarů
 zednické práce – 11 zlatých 3 krejcarů
 tesařské práce – 69 zlatých 21 $\frac{2}{4}$ krejcarů
 pomocné práce – 437 zlatých 51 krejcarů

10. duben – 31. prosinec 1852, **suma 196 zlatých 14 krejcarů a 2 denáry konveční měny za:**
 potažní práce – 3 zlaté
 tesařské práce – 83 zlatých 4 $\frac{2}{4}$ krejcarů
 pomocné práce – 110 zlatých 10 krejcarů

6. květen – 17. prosinec 1853, respektive až do poloviny roku 1854, **suma 219 zlatých 58 $\frac{2}{4}$ krejcarů konveční měny za:**
 potažní práce – 2 zlaté 30 krejcarů
 zednické práce – 1 zlatý 54 krejcarů
 tesařské práce – 43 zlatých 14 $\frac{2}{4}$ krejcarů
 pomocné práce – 172 zlatých 20 krejcarů

24. březen – 30. prosinec 1854, **suma 1 195 zlatých 56 $\frac{2}{4}$ krejcarů konveční měny za:**
 potažní práce – 18 zlatých 9 krejcarů
 zednické práce – 1 zlatý 38 $\frac{2}{4}$ krejcarů
 tesařské práce – 218 zlatých 4 krejcarů
 pomocné práce – 958 zlatých 5 krejcarů

V roce 1855 jsou jednotlivé položky mimo časové období (28. ledna 1855 – 19. ledna roku 1856) rozděleny navíc do čtyř kvartálů, přičemž celkovým sečtením dostaneme výslednou **sumu 3 257 zlatých 36 $\frac{2}{4}$ krejcarů za:**
 potažní práce – 37 zlatých 44 $\frac{2}{4}$ krejcarů
 zednické práce – 87 zlatých 24 $\frac{2}{4}$ krejcarů
 tesařské práce – 88 zlatých 54 $\frac{2}{4}$ krejcarů
 pomocné práce – 3 043 zlatých 33 krejcarů

12. leden – 31. prosinec 1856, **suma 1 027 zlatých 13 krejcarů konveční měny za:**
 potažní práce – 7 zlatých
 zednické práce – 11 zlatých 17 krejcarů
 tesařské práce – 109 zlatých 59 krejcarů
 pomocné práce – 898 zlatých 57 krejcarů

23. března 1857 – 9. ledna 1858, **suma 1 556 zlatých 53 krejcarů konveční měny za:**
 potažní práce – 8 zlatých 48 krejcarů
 zednické práce – 2 zlaté 3 krejcare
 tesařské práce – 267 zlatých 15 krejcarů
 pomocné práce – 1 278 zlatých 47 krejcarů
23. leden – 11. prosinec 1858, **suma 1 465 zlatých 57 krejcarů konveční měny za:**
 potažní práce – 97 zlatých 3 krejcare
 zednické práce – 25 zlatých 21 krejcarů
 tesařské práce – 183 zlatých 31 krejcarů
 pomocné práce – 1 160 zlatých 2 krejcare
15. duben – 26. listopad 1859, **suma 295 zlatých 80 krejcarů konveční měny za:**
 potažní práce – 3 zlaté 15 krejcarů
 tesařské práce – 87 zlatých 41 krejcarů
 pomocné práce – 205 zlatých 24 krejcarů

Ve dnech 6.–10. března roku 1860 byl Čínský pavilon v lednickém parku zastřešen, potřebná suma činila **969 zlatých 44 krejcarů konveční měny**. Stavba byla pravděpodobně dostavěna pod vedením bývalého kresliče Johanna Heidricha (vedl i dostavbu lednického zámku či výstavbu kaple sv. Huberta), neboť Wingelmüller 6. srpna roku 1848 ve Vídni z důvodu pracovního vyčerpání zemřel.

Z účetního materiálu navíc víme, že se na obou stavbách podílel mimo jiné i stolařský vídeňský mistr Josef Winglmüller, lednický sklenářský mistr Peter Schreiner, vídeňský klempířský mistr Samuel Kaschka, dále pak kamenický mistr Georg Schebesta, lednický mistr zámečnický Karel Ježek, kovář Simon Beer, lednický truhlář Franz Rechberg, lednický kameník Karl Kern či valtický tesařský mistr Anton Klein. Malířskou výzdobou byl pověřen c. k. dvorní malíř Josef Geyling z Vídně (Viedeň 10. prosince 1799 – Hütteldorf u Vídně 15. června 1885), který pro knížete z Liechtensteina pracoval i v pozdějších letech, kdy se například podílel na nové malířské výzdobě interiérů v Minaretu.⁴⁷

Samotné přístaviště, doplňující představu Orientu, bylo navrženo tak, že zvolna kopírovalo reliéf samotného ostrova a podle vyobrazení z dochovaného plánu zabíralo dostatečný prostor pro ukotvení až sedmi výletních lodiček. Iluzi Dálného východu měly navodit například i čínské vázy, umístěné na hrázi přístaviště. Pro návštěvníka parku byl však nejspíš ještě zajímavější pozoruhodný portál, tvořený ze dvou velrybích čelistí, které společně s cinovými sochami čínských lvů rámovaly cestu k luthusaru.⁴⁸ Následně měl být objekt obnoven ještě jednou, tentokrát za Aloisova syna – Jana II. Dobrotivého, přičemž rekonstrukcí byl pověřen tehdejší knížecí architekt Karel Weinbrenner.

⁴⁷ MZA, fond F 30 (Lichtenštejnská ústřední účtárna Bučovice), kniha inv. č. 10092, fol. 202b–205a, 283b–285a; inv. č. 10093, fol. 188b–194a; inv. č. 10094, fol. 201b–204a; inv. č. 10095, fol. 152b–153a, inv. č. 10096, fol. 186b–188a, inv. č. 10097, fol. 162b–163a; inv. č. 10098, fol. 154b–155a; inv. č. 10099, fol. 130b–132a; inv. č. 10100, fol. 164b–166a; inv. č. 10101, fol. 112b–114a; inv. č. 10102, fol. 124b–126a; inv. č. 10103, fol. 101b–103a; inv. č. 10104, fol. 90b–92a. Voluptuární hlavní knihy stavebního panství Lednice 1847–1859.

MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), inv. č. 4333 – zeď hráze v čínském přístavišti 1847, půdorys a řez částečně kolorovaný; inv. č. 4318 – přístavní zeď před čínským pavilonem, půdorys a průřez, tužka, signatura Schwertassek, v inventáři datováno do roku 1860.

HODEČEK, Dalibor: Stavební dějiny minaretu v Lednici, Jižní Morava, roč. 45 (2009), s. 63–87, hlavně s. 75. ZATLOUKAL – KREJČÍŘÍK – ZATLOUKAL, c. d., s. 179.

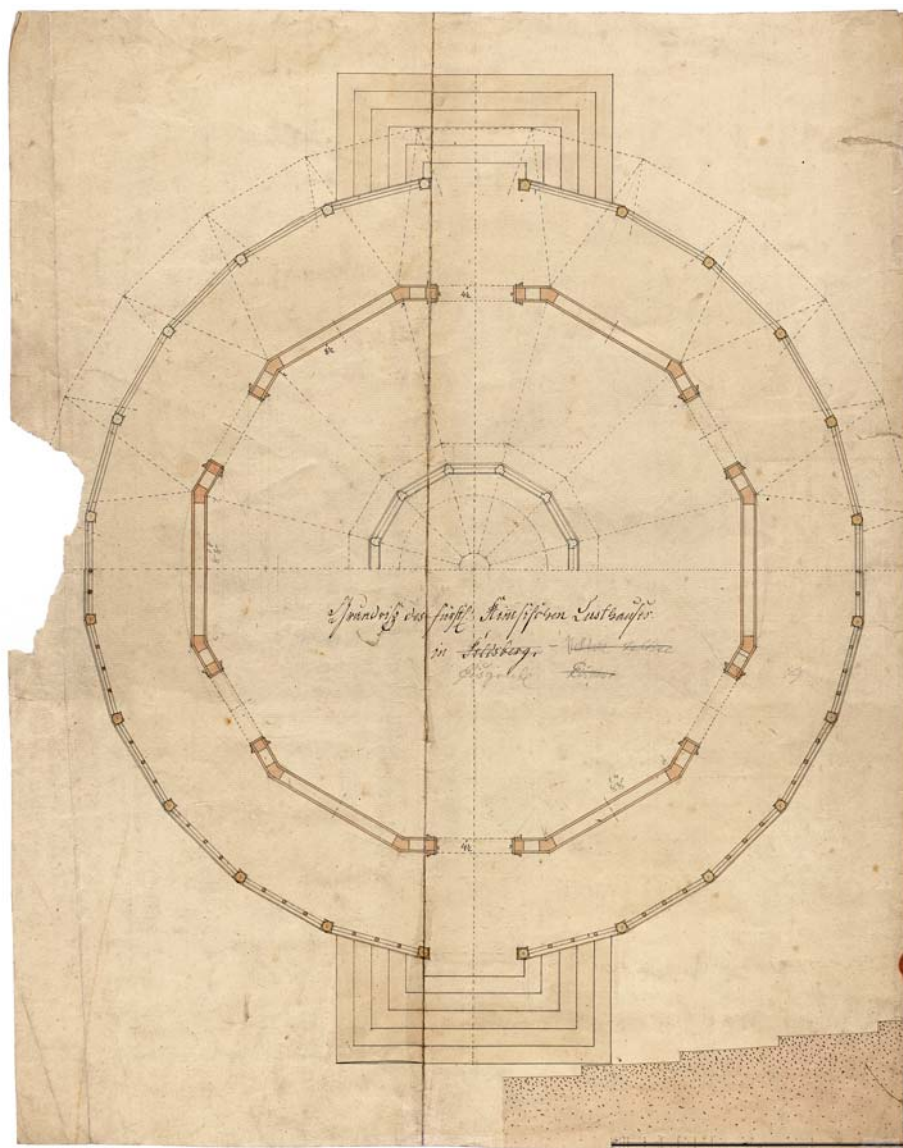
⁴⁸ MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), inv. č. 4334 – situační plán čínského stanu (čínského pavilonu), mírně kolorovaný, signatura Wingelmüllera, v inventáři fondu datováno kolem roku 1847. Uvedené velrybí čelisti dříve zkrášlovaly jinou stavbu v parku – tzv. Holandskou rybárnu (rybářský dům) z roku 1799, kde se nacházel bazének s vodotryskem, jež zdobilo sousoší Tří Grácií – od profesora sochaře Johanna Martina Fischera z roku 1786.

Hardtmuthův návrh (?) Čínského pavilonu v lednickém parku, nedatováno a bez signatury (Moravský zemský archiv v Brně, fond F 115 [Lichtenštejnský stavební úřad Lednice], inv. č. 4289, v inventáři fondu datováno kolem roku 1840.)

V roce 1891 byl tedy vyhotoven předběžný stavební rozpočet prací, kde se počítalo s částkou 900 zlatých na potřebnou opravu soklu, tj. 400 zlatých v hotovosti za mzdy, za materiál nakoupený 50 zlatých a z vlastních zdrojů 450 zlatých. V rozpočtu se navíc uvádí, že tyto práce bylo nutné udělat před samotnou opravou vrchní části pavilonu. K této renovaci máme dochovaný plán s datem srpen 1891 a s architektonickou signaturou. Přesto k realizaci nedošlo, neboť se stejná položka objevuje i v roce 1892

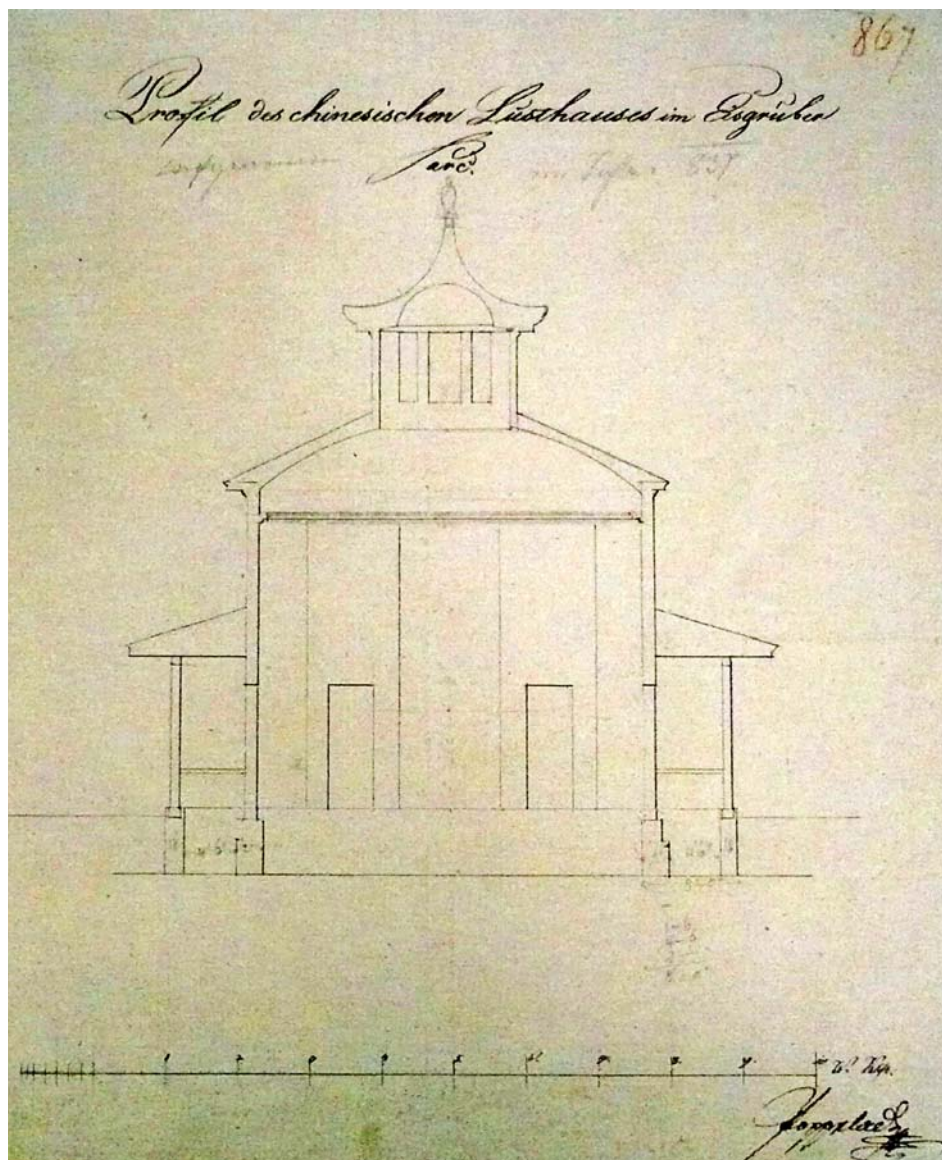

Hardtmuthovo (?) půdorysné řešení stavby, nedatováno a bez signatury (Moravský zemský archiv v Brně, fond F 115 [Lichtenštejnský stavební úřad Lednice], inv. č. 4288, v inventáři fondu datováno kolem roku 1840.)

(s přípisem – opakována z předchozího roku) a s rozdílem předběžné sumy 1 300 zlatých, což bylo o 400 zlatých více.⁴⁹

Dezolátní stav objektu a vysoké náklady na jeho opravu pravděpodobně zapříčinily rozhodnutí vládnoucího knížete Jana II. z Liechtensteina o odstranění pavilónku. Demolice

⁴⁹ Tamtéž, inv. č. 4290 – půdorys letohrádku pro projekt obnovy podlahy v přízemí, srpen 1891, tuš, kolorováno, signatura Wienbrenner; F 94 Velkostatek Valtice, kart. 294, fol. 29b–30a, 148b–149a. Suma za rok 1892: 650 zlatých za hotovost, za materiál nakoupený 100 zlatých a z vlastních zdrojů 550 zlatých.

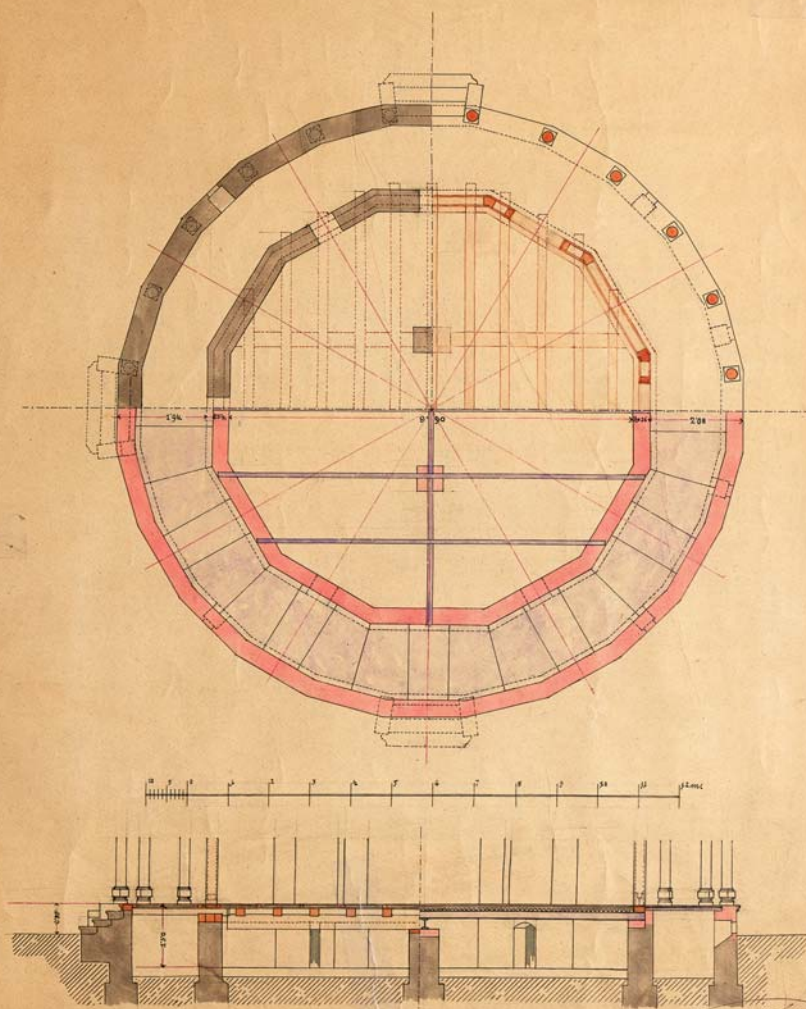
Poppelackův návrh renovace lednického lusthausu z roku 1837 (Moravský zemský archiv v Brně, fond F 115 [Lichtenštejnský stavební úřad Lednice], inv. č. 4287.)

probíhala ve dnech od 12. května do 2. července 1892 pod vedením tesařského mistra Jana Matzkeho, zednického mistra Jeřábka, truhláře Rechberga, klempíře Bielocho a povozníka (furmana) Jana Trieba. Náklady činily 398 zlatých 10 krejcarů v hotovosti za práci a získaný materiál byl celkově oceněn na 25 zlatých 44 krejcarů, což dohromady dělalo **423 zlatých 54 krejcarů**. Vše bylo schváleno v Lednici dne 31. prosince téhož roku.⁵⁰

⁵⁰ MZA, fond F 30 (Lichtenštejnská ústřední účtárna Bučovice), kart. 25 621, fol. 944a–956a, demolice Čínského pavilonku v parku Lednice – stavební účetní kniha. Získaný materiál byl podrobněji oceněn

Chinesisches Lusthaus im Parke zu Eisgrub.
Restaurationsproject des Parterrefussbodens.

Plán opravy soklu Čínského pavilonu od Weinbrennera v roce 1891 (Moravský zemský archiv v Brně, fond F 115 [Lichtenštejnský stavební úřad Lednice], inv. č. 4290.)

na 3 zlaté za materiál „z vlastních zdrojů“ a 22 zlatých 44 krejcarů za „koupení“.
WITZANY, c. d., Band II, s. 346. Uveden rok demolice 1880.

WITZANY, c. d., Band III, s. 605. V dalším svazku autor mění datum demolice na rok 1885. Současná literatura k oběma letům navíc uvádí i rok 1891.

Zajímavostí je, že stavba se objevuje i na plánu lednického parku s přípisem z roku 1896. V tomto případě jde ale pravděpodobně o zaznačení případného pozůstatku půdorysu.⁵¹

Dnes je místo zvýrazněno kruhovým násypem, na kterém se ještě před válkou vysazovala krupna a v roce 2000 zde byla vysazena *Sophora japonica*.⁵² Velká část přilehlého přístaviště je zasypaná a v trávě je možné nalézt pískovcové úchyty držící velrybí čelisti.

Samotný pavilon byl dvanáctibokou, nikoliv desetibokou, dřevěnou stavbou, přičemž každá stěna byla 8,5 stop dlouhá a po ochoz střechy 4 sáhy 3 palce vysoká (dolnorakouský či vídeňský palec = 0,0263 metru). Zvenku byl objekt ozdoben čínskými motivy a obklopen galerií, tvořenou tematicky zdobenou balustrádou s 24 sloupy nesoucími pagodovitou střechu samotné galerie. Do budovy bylo možno vejít šesti různými vchody, nacházejícími se střídavě mezi jednotlivými stěnami s tapetami. Původně měl pavilon stát na dvoustupňovém kamenném podstavci, do kterého vedla dvě šestistupňovitá schodiště. Podle plánů se jeví, že sokl tvořily dřevěné piloty zapuštěné do zpevněného (snad kamenného) podloží. Dvanáct dřevěných stěn neslo orientální střechu, na jejíchž okrajích byly zvonečky a na vrcholu se skvěl vysoký jehlanovitý štít s lucernou.⁵³

Na Poppelackových plánech je možné pozorovat jisté úpravy střešní konstrukce, kdy byl pagodovitý tvar střechy zjednodušen. Nejrozsáhlejší renovace a výstavba nového pavilonu proběhla právě za Jiřího Wüngelmüllera, čímž se razantně změnil i samotný exteriér. Základní půdorys byl zachován – stále se jednalo o dvanáctibokou stavbu, do níž se dalo dostat šesti různými vchody. Tomu však mělo být přizpůsobeno schodiště, které podle plánu luthausu i s přístavištěm vedlo ke každému vchodu zvlášť, což byl rozdíl oproti předchozím variantám. Přesto pro absenci plánů k této přestavbě musíme zůstat pouze u spekulací, zda k této úpravě nakonec došlo, neboť na Weinbrennerově plánu, týkajícím se opravy soklu z roku 1891, jsou zakreslena pouze tři přístupová schodiště. U Weinbrennerova plánu se navíc setkáváme i s vnitřním rozměrem stavby, tj. průměr 9,90 metru (bez přilehlé galerie). Pavilon byl nad povrchem terénu vyzdvižen o 0,85 metru, přičemž samotný sokl (z velké části zapuštěný do země) tvořil 1,5 metru a galerie obíhala hlavní část budovy ve vzdálenosti kolem 2 metru.

Největší změnou byla právě Wüngelmüllerova přestavba Čínského pavilonku. Stavba dostala nový háv v podobě větší barevnosti, vycházející z tehdejších představ o dalekém Orientu a odpovídající již historismu. Pagodovitá střecha byla zkrášlena kromě zvonků i čínskými draky a vstup z přístaviště zdobili zinkoví lvi. Z velkého množství dochovaných rysů a detailních nákresů je asi nejpozoruhodnější Wüngelmüllerův meditující Číňan v tureckém sedu, umístěný nad vchodem (vchody?) do pavilonku společně s motivem draka.⁵⁴

Interiér tohoto luthausu tvořily čínské ručně malované hedvábné tapety, jež vyobrazovaly, citují: „*Ein Chineser, der über die Brücke reitet, wegen seinem Pferd – Gasthaus in Gebirgsgegend – Chineser die vom Jahrmarkt zu Hause reiten – Der Prinzenzug – Der Einzug des Kaisers – Eine chinesische Hochzeit und eine chinesische Jagd.*“ Jedna z tapet se údajně ztratila během prevozu do Vídně. Později ji ale našel jeden Žid, a jak

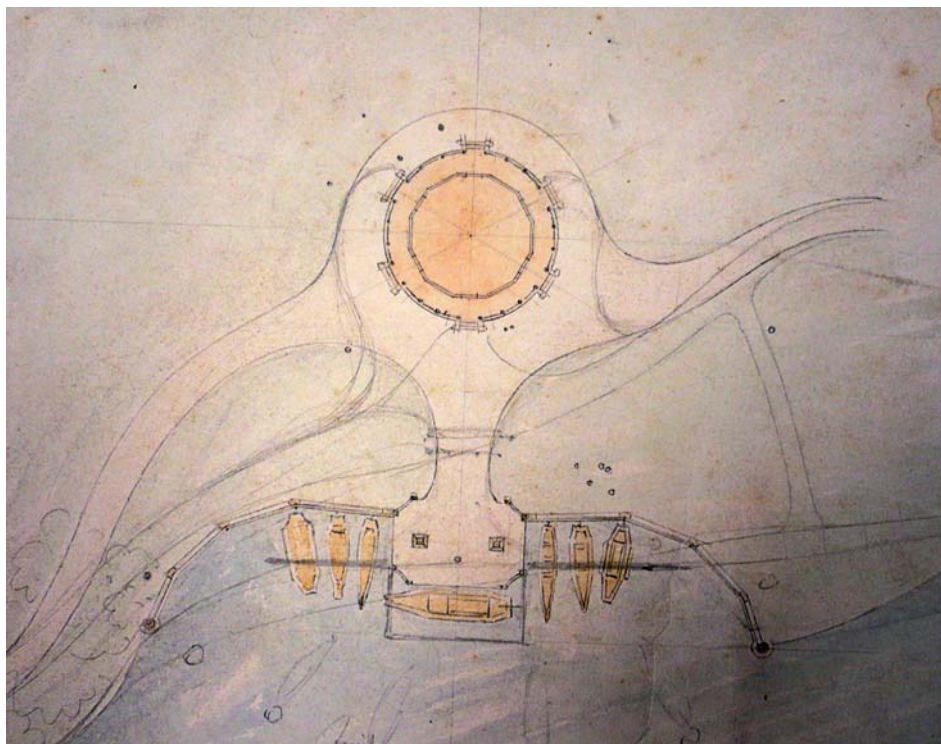
⁵¹ MZA, fond F 31 (Lichtenštejnská lesní zařizovací kancelář Břeclav), inv. č. 4467 – mapa lednického parku, datovaná k roku 1896.

⁵² KREJČIŘÍK, Přemysl: Historický vývoj parku a jeho interpretace, Lednice 2001, s. n. (nepublikovaný text).

⁵³ WILHELM, c. d., s. 48–52. Autor chybně uvádí, že šlo o desetibokou budovu, stejně tak i Zdeněk Novák. Srov. NOVÁK, Dědictví, c. d., s. 124; ZATLOUKAL, c. d., s. 50–51.

Srov. MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), inv. č. 4288 – půdorys čínského pavilonu, tuš, kolorováno, v inventáři chybně datováno kolem roku 1840.

⁵⁴ MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), inv. č. 4292 – průčelí čínského domku s provedením vchodu a výzdoby nad vchodem, tužka, v inventáři fondu datováno kolem roku 1840.

Wingelmüllerův návrh Čínského pavilonu s přístavištěm, pravděpodobně kolem roku 1847 (Moravský zemský archiv v Brně, fond F 115 [Lichtenštejnský stavební úřad Lednice], inv. č. 4334.)

se pak nejspíš sám přiznal, nechal se na ni vypodobit i s rodinou – na památku.⁵⁵ Iluzi Orientu dotvořilo vybavení v čínském stylu s porcelánem, nábytkem a výšivkami, jehož velká část se po roce 1892 stala součástí depozitáře a inventáře čínského salonku na lednickém zámku.

Tapety se po zrušení objektu také uložily do lednického zámku, kde (*die Tapeten auf welche man durch lange Zeit sehr viel Wert legte und um eine hohe Summe angekauft hatte, sind an Dachboden im Schlosse hier der Vergessenheit übergeben.*⁵⁶ Později byly instalovány do oktagonového sálu na záměčku Belveder u Valtic a po druhé světové válce byly odvezeny zpět do depozitáře na lednický zámek.⁵⁷

⁵⁵ KRICKEL, Adalbert Joseph: Fußwanderung von Wien aus über Pirawart und Nikolsburg nach Eisgrub und Feldsberg, Wien 1829, s. 64–65. Šlo o motivy: Číňan jedoucí na svém koni přes most – Hostinec v horské krajině – Číňaně jedoucí z trhu domů – Princův průvod či Průvod prince – Příchod císaře – Čínská svatba a čínský lov.

SCHMIDL, c. d., s. 383. „Sie befanden sich in einem ähnlichen Pavillon der königlichen Gärten zu Versailles, wurden bei der Revolution dort abgerissen, und kamen durch einen Emigranten nach Wien, wo sie Fürst Alois kaufte. Eine Tapete ging auf dieser Wanderung verloren, wurde aber durch einen Juden wieder aufgefunden.“

⁵⁶ WITZANY, c. d., Band II, s. 346. Překlad: „Hodnota tapet z původní ceny při koupi během dlouhého času poklesla a nyní se nacházejí zapomenuté v podkroví zámku.“

⁵⁷ HODEČEK, Dalibor: Dvě století letohrádku Belveder v lednicko-valtickém areálu, Jižní Morava roč. 39 (2003), sv. 42, s. 43–57, hlavně s. 50. Rámy s malovanými hedvábnými tapetami byly do záměčku umístěny kolem roku 1929, neboť z této doby pocházejí detailní nákresy jejich konstrukcí. Po provedení potřebných úprav byl objekt vybaven mobiliářem, mimo jiné i porcelánem právě ze zaniklého čínského pavilonu.

Pohled na čínské přístaviště s přilehlým Čínským pavilonem po roce 1848 (převzato z: WITZANY, Michael: Die Marktgemeinde Eisgrub. Geschichtliche Mittheilung aus der Zeit von 1600 bis 1800. Band II, Eisgrub 1901, mezi s. 346-347.)

Stavbu podle Hardtmuthových plánů zachytil na kolorovaný lept kolem roku 1800 rytec Johann Ziegler podle kreslíře Laurenza Janschi (*Das Chinesische Lusthaus im Fürstl. Lichtensteinischen Parck zu Eisgrub – Vue de la Gloriette chinoise dans le Parc de S. A. S. le Prince de Liechtenstein à Eisgrub. Gezeichnet von L. Janscha. Gestochen von J. Ziegler. Wien*). Před Wingelmüllerovou přestavbou se dochovala také Hummitzschénova ocelorytina datovaná do roku 1840 a kolorovaná mědirytina (č. 212) z 9. června 1839 od Johanna Vincenze Reima.⁵⁸

Stav po roce 1848 zachytila další Reimova mědirytina (*Das Chynäsische Lusthaus in Eisgrub*) ze 7. června 1850 i akvarel od Willibalda Schulmeistera z roku 1877 či několik fotografií před samotnou demolicí objektu – jedna z nich dokonce vyobrazuje pavilon i s přilehlým čínským přístavištěm (*Der Seehafen*), kde jsou zachyceni mj. zinkoví lvi a velrybí čelisti.⁵⁹

Kartografické vyobrazení parku v letech 1789–1810

Jedním z významných pramenů při studiu zaniklých staveb lednického parku jsou plány a mapy z dob vlády bratrů Aloise I. Josefa a Jana I. Josefa z Liechtensteina. První letopočet se vztahuje k dataci kolorovaného plánu lednického parku od zahradního

MACHÁČEK, Rudolf: Valtice po stránce turistické, in: Valtice a okolí (ed. Jakob Fintajsl), Valtice 1930, s. 54. „Zvláště zajímavé je zařízena střední osmiboká místnost jako čínská síň: uprostřed sedící Číňan kývá hlavou, dokola na umělé řezaných sedátkách jeho druhové s ještěrkami nebo ovocem, při zdech černě lakované židle perletí vykládané, na stěnách nádherné porculánové lampiony, s kopule visí skvostný lustr s čínskými draky, stěny zdobí šest velkých obrazů s čínskými motivy malovanými na hedvábí. Rozsvítí-li průvodce lustr a lampiony, jsme překvapeni živými barvami soch i obrazů.“

⁵⁸ SFL, Inv.-Nr. GR 2915, Čínský pavilon, Ziegler – Janscha, nedatováno, patrně kolem roku 1800.

⁵⁹ Tamtéž, Inv.-Nr. GR 1876, Čínský pavilon v Lednici, Schulmeister 1877; WITZANY, c. d., Band II, mezi s. 346-347; WILHELM, c. d., s. 53.

Dezolátní stav pavilonu před jeho demolicí v roce 1892 (uloženo na Státním zámku Lednice)

inženýra-architekta a správce adamovských železáren Karla Rudzinského (*MAPPA/ Des Hochfürstlich Aloyß Liechtensteinischen Lust-Schlusses Eysßgrub samt allen dazugehörigen Lust- und Würthschaffts Gebäuden, Orangerie, Zierd- und Kuchel-Garthen, Spaziersteyen, Lust-und angränzenden Waldern, Alleen, Thiergarthen/ ... Carl Rudzinsky... 1789*). Pomineme-li samotnou parkovou koncepci, důležité je vyobrazení parku tzv. Canevaleho Hvězdy s dřevěným pavilonem, jenž byl později nahrazen právě Hardtmuthovým Chrámem Slunce.

O deset let později, tj. roku 1799 (popřípadě 1798), vznikl kolorovaný plán lednického zahrádníka Ignatze Hollého (*MAPPA/Des hochfürstlich Alois Liechtensteinschen Lust- und Küchelgarten, samt allen Lust- und Wirthschaftsgebäuden nebst dem Marktflücken Eisgrub, allen angränzenden Wäldern, Thiergarten und der umherliegenden obrigkeitlich- und unterthänigen Gegend./ ... Ignatz Holle... 1799*). Zde je již původní Hvězda rozšířena o Labutí jezírko a Čínský pavilon (*17. das chynessische Lusthaus*) na levé straně řeky Dyje. V centru osmi alejí je již vybudovaný Sluneční chrámek (*14. der Tempel*) a jednotlivé aleje zakončují dominanty jako gotický dům (*13. das gottische Jagdhaus*), Minaret (*16. die türkische Moschee*) či ruiny vítězného oblouku (*15. die Ruin*).

Kolem roku 1800 vznikl kolorovaný *Plan du Château et des Jardins D'Eysgrüb*, jehož autor není znám, který je téměř totožný s mapou Holleho, pouze u něj chybí podrobná a badatelsky ceněná legenda.⁶⁰

⁶⁰ SFL, Inv.-Nr. PK 87, mapa Karla Rudzinského z roku 1789; Inv.-Nr. PK 398 a 453, mapa Ignatze Holleho z roku 1798 a 1799; Inv.-Nr. PK 345, mapa lednického parku kolem roku 1800 shodná s plánem Holleho, bez signatury a datace.

KREPS, Miloš: Dějiny adamovských železáren a strojřen do roku 1905. Brno 1976, s. 64–74.

Nejdiskutovanější vyobrazení lednického parku asi představuje mapa datovaná kolem roku 1805/1806, uložená v Moravském zemském archivu v Brně, a s ní spojená rytina *Parc d'Eisgrub en Moravie/Parc von Eisgrub in Mähren*, od neznámého autora, která byla publikována v díle *Bildliche und beschreibende Darstellung der vorzüglichsten Natur und Kunstgärten in Europa* z roku 1812.⁶¹

Zajímavostí plánu je vyobrazení ostrova s chrámem, kam měl být podle názoru Gustava Wilhelma a následně i Zdeňka Nováka později přenesen Chrám Slunce, či vodní plocha kolem Minaretu.⁶² Dále se počítalo se zachováním gotického domu i s ruinou vítězného oblouku a vyhloubením soustavy kanálů (například od Chrámu Múz), která ale nebyla uskutečněna. Zmíněný ostrov s chrámem dle mého názoru ale nikdy nebyl realizován, případně zakreslený chrám není totožný s Dianiným templem.⁶³

Kolem roku 1809 vznikla další kolorovaná mapa s legendou (*Plan/Des Hochfürstlich. Johann Liechtensteinischen Natur und Englischen Park*), jejíž autor není znám, kde můžeme mimo jiné pozorovat postupně hloubení zámeckého rybníku a udělat si tak představu o Lednici a její zahradě na počátku 19. století. Další *Plan des Teiches im fürstlich Liechtensteinischen Garten zu Eisgrub aufgenommen vom Fürst Louis Liechtenstein im Jahre 1810* vyobrazuje pouze okolí velkého zámeckého rybníku a je zde mimo jiné znovu uveden *Der Tempel* pod písmenem C (v předchozím případě je uvedena stavba v legendě označena písmenem E).

K dalšímu studiu lze doporučit i tzv. kolorovaný *Plán odklonění Dyje na sever od Minaretu v lednickém zámeckém parku* od Josefa Liesky, který je datovaný do roku 1808.⁶⁴

Závěrem bych rád poděkoval Mgr. Daliboru Hodečkovi za odbornou konzultaci, dá-le Ing. Přemyslu Krejčíříkovi, Ph.D., paní Ivaně Holáskové, Dr. Arthuru Stögmannovi, Mag. Michaelu Schwellerovi a Ing. Dieteru Friedlovi za pomoc a poskytnutí obrazového materiálu, který byl využit při psaní této práce.

⁶¹ MZA, fond F 115 (Lichtenštejnský stavební úřad Lednice), inv. č. 4281 – lednický park, kolorováno, v inventáři fondu datováno kolem roku 1800.

⁶² Srov. KONEČNÝ, Lubomír: Stavebně historický průzkum substrukce minaretu v letech 1989–1990, in: *Městečko Lednice* (ed. Emil Kordiovský), s. 438–444, hlavně s. 439. Dle autora plán představuje nerealizovaný projekt anglicko-romantického parku.

NOVÁK, Dědictví, c. d., s. 126–128. Autor se domnívá, že plán pochází z Petriho ruky a ukazuje, jak přistupoval k úkolu změny koncepce parku. Zároveň ale autor upozorňuje, že technika zpracování je pozoruhodně shodná s pracemi vyhotovenými Schellem.

⁶³ Pokud skutečně k realizaci ostrova i s chrámkem došlo, musel by tento prvek existovat velmi krátkou dobu, neboť o něm nemáme žádné zprávy. Samotná stavba by navíc byla spíše dřevěná. Je možné usuzovat, zda se popisovaná situace nerealizovala až v podobě čínského stanu na ostrově v Růžovém rybníku.

⁶⁴ SFL, Inv.-Nr. PK 357, mapa lednického parku po roce 1809, bez signatury a datace; Inv.-Nr. PK 346, mapa lednického parku z roku 1810, bez signatury.

KREJČÍŘÍK, c. d. *Legenda k mapě – Erklärungen: A das Schloss, B die Wassermaschinen, C der Tempel, D die Wasserleitung, E das chinesische Lusthaus.*

Srov. KRÁFTNER, Johann – LEHNER-JOBST, Claudia – VONDRÁČEK, Radim: *Klasicismus a Biedermeier z knížecích lichtenštejnských sbírek*, Praha 2010, s. 302–371. Publikace vydána u příležitosti stejnojmenné výstavy konané ve Valdštejnské jízdárně v Praze od 6. května do 17. října 2010, kterou pořádalo Liechtenstein Museum Wien ve spolupráci s Uměleckoprůmyslovým muzeem Praha.

Daniel Lyčka

Defunct Buildings in the Lednice Park

The park in Lednice used to offer a visitor a great variety buildings, which were also a symbol of the time. Many of these disappeared over the years, whether because of new garden park concept, desolate condition and high renovation costs, or because they made place for a new development.

One of the now-defunct buildings was the Temple of the Muses, which was built in 1809 by Prince Johann I. Josef of Liechtenstein, designed by the princely architect and construction director Joseph Hardtmuth. It was subsequently demolished during the construction of the present palm greenhouse. The interior was decorated with Klieber's statues of the Muses, which were later moved to the Temple of Apollo and the Three Graces mansion.

Another interesting structure by the same architect, built in 1806, was called The New Spa. It was adorned with four Doric columns. It was pulled down probably in the late thirties or forties of the 19th century. It was called "The New Spa" because there allegedly had been a spa building in the park in the time of Prince Alois I Josef of Liechtenstein. These so-called. The old spa was supposedly built after 1794, yet we can not say with certainty whether this was the case.

Equally interesting is the Temple of the Sun built in 1794 on the site of an old summer house, called the Star, in the center of the "old" Lednice park. Like all other studied objects, also this building was designed by Hardtmuth for Prince Alois I. Joseph. It was a stone eight-column monopteros from which led eight alleyways, each terminating with another building. The temple may have been a relocated around 1805 and the building does not appear on contemporary maps after 1820.

One year after the construction of the Temple of the Sun, in 1795, the master carpenter Daun built a Chinese pavilion. It was subsequently restored by the architect Josef Poppelack and later another Liechtensteins' architect George Wingelmüller had it demolished and built anew, including an adjacent pier, according to the contemporary ideas about the Orient. The interior was decorated with Chinese hand-painted silk wallpaper, which Prince Alois I allegedly bought in Vienna and which came from Versailles. The Chinese pavilion adorned Lednice park the longest and was pulled down in 1892, not in 1885 or 1891 as stated in literature.